VIQUIPÈDIA

Filosofia

La **filosofia** (del grec "Φιλοσοφία" *philo-sophia*, "amor per la saviesa")[1] és un camp d'estudi que cerca, per mitjà d'arguments raonats, donar una explicació de tots els coneixements possibles i del lloc que ocupa la persona a la naturalesa.[2] És l'estudi de qüestions generals i fonamentals sobre l'existència, el coneixement, els valors, la raó, la ment i el llenguatge; que es problematitzen. El terme fou encunyat probablement per Pitàgores (-570 a 495). Els mètodes filosòfics inclouen el qüestionament, la discussió crítica o l'argument racional i la presentació sistemàtica. Les qüestions filosòfiques clàssiques inclouen: es pot saber qualsevol cosa i demostrar que se sap? Qué és real? Els filòsofs també es pregunten qüestions més pràctiques i concretes com ara: existix una manera millor de viure? Els ésser humans tenen lliure albir?

Històricament la "filosofia" englobava qualsevol cos de coneixement. Des de la Grècia antiga amb Aristòtil fins al segle XIX, la "filosofia natural" abastava l'astronomia, la medicina i la física. Per exemple, l'obra de Newton, *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica* (1687), és classificada, molt més endavant, com a llibre de física. Durant el segle XIX el creixement de les universitat de recerca modernes portà la filosofia acadèmica i altres disciplines a professionalitzar-se i especialitzar-se. Dinàmica de mercat, des del segle XIX que totes aquestes especialitzacions s'acaben separant i hui tenim diversos camps del coneixement, és a dir, de la ciència.

Sent així, el camp de l'estudi de la filosofia pot abraçar un conjunt de disciplines com ara les ciències humanes i socials, les ciències formals i les ciències naturals. En aquest sentit, la filosofia ha engendrat estudis fonamentals tal que la teoria del coneixement, la filosofia política, la metafísica, l'ètica i la lògica. A llarga carrera aquestes branques de la filosofia han vist néixer ramificacions com l'estètica, la filosofia del dret, l'epistemologia o filosofia de les ciències, la filosofia de l'esperit, l'antropologia filosòfica o la filosofia del llenguatge.

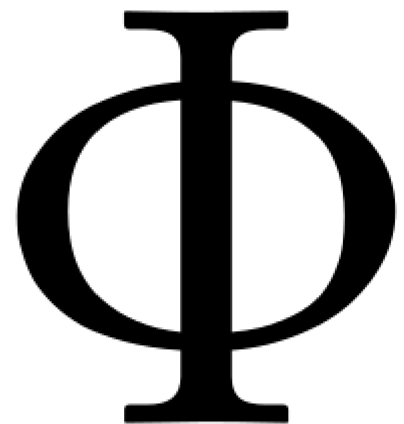
Allò que representa la filosofia és un tema discutit i varia d'acord amb les mateixes diferents tradicions filosòfiques. Així, també ha estat definida com l'estudi dels conceptes i principis més fonamentals i generals relacionats amb el pensament, l'acció i la realitat. L'abast i la metodologia de la filosofia no són rígids.

Contingut

Definicions

Etimologia

Etimològicament, la paraula catalana *filosofia* deriva del grec antic φιλοσοφία, compost de φιλεῖν, estimar i, σοφίαm, saber, de forma que literalment, saviesa i saber formen l'amor cap a la saviesa. Segons el filòsof Roger-Pol Droit, "aquesta teimologia vol dir coses diferents. En grec *sofia* significava coneixement i saviesa. I, *filo* significava amar i desitjar. Es podria doncs traduir filosofia per "desig de coneixement". Però, igualment, "amor per la saviesa". En el primer cas es treu el significat de la ciència. En el segon cas, del costat existencial i del benestar. Present a l'arrel mateixa del terme grec, aquesta dualitat acompanya tota la història de la filosofia".[3]

Lletra grega "phi", representació, ací, de φιλοσοφία

Cal anotar que el mot φιλοσοφία fa part efectivament del lèxic grec antic on s'hi troba els diferents usatges. Es tracta doncs d'una semàntica construïda, així com trobaríem el mateix model amb utopia.[4]

Significat

La filosofia és actualment una disciplina de les ciències i arrel de la divisió del coneixement en branques variades, la filosofia com a disciplina a banda torna a la definició que hi donà Plató.

Se'ns presenta doncs com:[5]

- l'actitud d'admirar-se i produir dissonàncies cognitives
- l'actitud d'admiració empeny al qüestionament sobre la realitat

La filosofia és doncs la disciplina que mitjançant una dinàmica racional s'encarrega de preguntar-se sobre la realitat i les coses. A partir d'ací la filosofia és el punt de partença de tot coneixement.[5] I, no debades, la filosofia no se separa obligatòriament del pensament mític a l'Orient. En efecte, el vedisme és la primera forma de pensament hindú que conforma un nínxol de diversos tipus de raonaments com ara el religiós, nodrit de construcció històrica amb discurs mític. El budisme és pensament filosòfic en tant que presenta reflexions sobre la realitat hinduista malgrat que amb el temps s'haja institucionalitzat en forma de religió. Per això mateix la filosofia es definix més aviat com a pensament.

Dins el pensament secular, la disciplina de la "filosofia" es definix com l'etapa inicial de la ciència, que és la interrogació.

Mètode o sistema

El filòsof adopta actitud i disposició filosòfiques alhora d'abordar la realitat. N'ixen preguntes molt variades, la natura de les quals pot ser de diversos tipus. És a dir, el filòsof té actitud filosòfica en tant que es pregunta sobre la realitat, dubta i emet preguntes. Té disposició filosòfica perquè la realitat és estructurada, és a dir, la resposta s'estructura o es modelitza per tornar-la més comprensible.[5] Aquesta és la base del mètode.

Encara que tota definició sobre la filosofia és controvertible i que la disciplina s'ha expandit arreu del món i ha canviat al llarg de la història, en funció de quin tipus de preguntes eren interessants o rellevants en una època en particular, hi ha un cert consens en què la filosofia és pròpiament un mètode i no necessàriament un mer conjunt de declaracions, proposicions o teories.[6]

En aquest sentit, alguns corrents ideològics defensen que la filosofia no té un *corpus* de coneixement fix i estable a la manera com el tenen les ciències. És per això que no es pot aprendre filosofia sinó, com deia Immanuel Kant (1724-1804), s'aprèn a *filosofar*.[7] Per a Karl Popper, la filosofia és, fonamentalment, una activitat racional i crític.[8] Fernando Savater subratlla que la filosofia posa l'accent més a la pregunta que a la resposta, més al dubte que a una solució, més a obrir la ment que a tancar-la.[9]

Usatges

Inicialment, el terme *filosofia* feia referència a qualsevol tipus de coneixement. En aquest sentit, la filosofia era religió, matemàtiques, ciències naturals, educació i política. Amb l'evolució del raonament filosòfic i amb la de la tecnologia, la filosofia es codifica i s'especialitza de forma progressiva. Això fa aparèixer diferents camps filosòfics que s'acaben constituint com a ciències a banda.

El terme de filosofia, però, apareix en qualsevol text presocràtic com els Heràclit, Antífon, Gòrgies de Leontins i Pitàgores, així com a pensadors com Tucídides o Heròdot, contemporanis de Sòcrates. En això, Heràclit revela als seus escrits que el primer pensador o intel·lectual grec en qualificar-se tot sol de "filòsof" fou Pitàgores.[10][11]

La delimitació de la filosofia l'establix Plató a partir del llegat del seu deixeble Sòcrates. D'ençà que la filosofia se separa de la religió i emprèn el camí del pensament científic. Aquest comença llavors a tipificar-se de maneres diferents. Diògenes Laerci, vers el segle III abans de la nostra era, considerat el primer historiador de la filosofia, proposa establix una primera divisió, és a dir, codificació:

- Filosofia natural, que inclou la física
- Filosofia moral, que és l'estudi de l'ètica, la justícia i la virtut
- Filosofia metafísica, que és l'estudi teològic en termes actuals

Aquesta divisió no és encara obsoleta però ha patit moltes alteracions. Primerament se separà la ciència de la religió i dins la ciència se separaren les ciències dites "de la natura" de les ciències dites "de l'esperit". Actualment, però, la divisió més recurrent es fa segons el mètode científic i això una divisió del tot diferent:

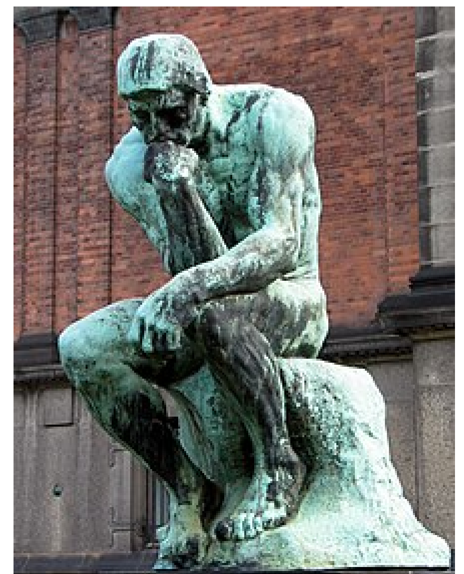
- ciències toves
- ciències dures

Dins les dures trobaríem la física, la biologia, la química, etc, mentre que a les toves hi trobaríem les ciències socials i les humanes, totes dues dins les humanitats, que inclouen la història, la sociologia, l'economia o les ciències polítiques, fins i tot l'art sota les seues formes variades. Una divisió d'aquesta mena s'aconseguix amb la secularització progressiva de la societat a Occident, així com la introducció de la indústria al segle XIX que juntament amb el pensament liberal, dividix la filosofia fins a donar-nos camps diferents de coneixement, és a dir, de ciència.

Branques de la filosofia

L'actitud i disposició filosòfiques

El filòsof pregunta i aquesta és una actitud. De la pregunta, disposa, és a dir, esquematitza. Això és codificació i categorització. En efecte, les preguntes filosòfiques poden classificar-se en funció d'una disposició purament filosòfica. Per això mateix podem esbossar dues categories de preguntes, segons la resposta. Tindríem les preguntes comunes o empíriques, la resposta de les quals s'obté per l'experiència i, les preguntes formals, la resposta de les quals no pot obtenir-se per l'experiència.[5]

"El Pensador", de Rodin

En disposició filosòfica, les preguntes que es plantegen responen a:[5]

- radicalitat; les preguntes porten sobre l'arrel
- universalitat; les preguntes són inductives
- autonomia; les preguntes han de poder plantejar-se sense prejudicis
- historicitat; les preguntes poden i han de ser plantejades novament amb el temps

Categorització

Tot prenent la disposició filosòfica, les preguntes filosòfiques poden agrupar-se en diverses categories segons l'objecte d'estudi. Tradicionalment s'ha dividit les qüestions filosòfiques en tres categories. És una divisió que ajuda i força a la seua aproximació per part d'estudiants.

Vet ací la divisió en tres:

- Metafísica
- Epistemologia
- Valors
  - Ètica
  - Estètica

- Filosofia política

Però amb el temps s'han acabat presentant altres esquemes amb subbranques, subcamps d'estudi, etc:

- Metafísica i epistemologia
- Valor
- Ciència, lògica i matemàtiques
- Història de la filosofia occidental
- Tradicions filosòfiques

Malgrat tot, aquesta darrera categorització o codificació no és exhaustiva. També introduïx camps que no tothom considera filosofia.

La proposa més consensuada es construïx amb l'agrupació segons l'objecte principal d'estudi, i així es parla de l'ètica, la metafísica, l'epistemologia i la lògica, i també de la política, l'estètica, l'antropologia i la religió. A més a més, en l'època contemporània la filosofia s'ha utilitzat com a reflexió teòrica sobre els fonaments de moltes altres disciplines; així doncs, també existeix la filosofia de la ciència o la filosofia de les matemàtiques, i també la filosofia de la història, la filosofia del dret, i d'altres. En aquests camps, la filosofia aporta el mètode de preguntes i consideracions sobre la mateixa matèria que s'analitza, de tal forma que queden delimitats el seu camp d'estudi, els seus axiomes bàsics, els objectius i alguns dels mètodes que pot emprar.

Al llarg dels segles, els diferents sistemes filosòfics han classificat les seves disciplines de forma diferent, però sovint s'han mantingut més o menys tres disciplines generals, que Hegel identificà com a lògica, filosofia de la natura i filosofia de l'esperit. Tanmateix, la terminologia utilitzada per referir-s'hi no ha estat sempre la mateixa. Per exemple, els estoics les anomenaven lògica, física i ètica.

Metafísica

La metafísica és la branca de la filosofia que investiga els principis de la realitat a un nivell d'abstracció que transcendeix el de qualsevol altra disciplina. Designa el coneixement del món, de les coses o dels processos com a existents al "més enllà" i amb independència de l'experiència sensible que en tinguem. Allunyada de les ciències normatives com ara l'ètica, la metafísica és una ciència filosòfica que contesta l'existència de les coses tal com ens aparïxen i mira, tot seguit, de descriure i explicar allò que existix i és més enllà dels nostres sentits.

Aristòtil definix per primera vegada aquesta "ciència" que no tenia aleshores encara cap qualificatiu de "filosofia primera". Tindria com a objectiu nocions generals i abstractes com ara la substància de les coses i els seus predicats (qualitat, quantitat, relació). Per a Kant, la metafísica és la ciència que els primers fonaments del saber humà. Ambiciona elevar-se fins a un coneixement "suprasensitiu" fet que la porta a recórrer a l'àmbit de la teologia.

Definida doncs com a ciència que existix fora de l'experiència sensitiva, la metafísica s'oposa a la física i es preocupa per entitats o processos considerats immaterials i invisibles com ara l'ànima, Déu, la força vital, etc. La metafísica s'oposa al coneixement empíric sobre fenòmens tal com ens aparïxen i, en això, té un abast ontològic.

Acadèmicament es distingixen dos versions de la metafísica. La primera desenvolupada des de l'Antiguitat fins a l'Edat Mitjana i la segona a partir de l'Edat Moderna.

Epistemologia

L'epistemologia en un sentit estricte estudia la naturalesa i l'extensió del coneixement, i fins i tot si el coneixement és possible. Entre els seus objectes d'estudi es troba la qüestió posada per l'escepticisme: la idea que les nostres creences i pensaments podrien ser il·lusoris o equivocats, i també les relacions entre veritat, creença i justificació.

Entre el món anglosaxó i francès s'hi distingixen dues definicions:

- *per als països francòfons* l'epistemologia és la crítica de les ciències i el coneixement
- *per als països anglòfons* l'epistemologia és l'estudi del coneixement en generalitat

L'epistemologia és un terme encunyat pel filòsof escocès James Frederick (1808 – 1864) amb què es referia específicament a la part de la gnosiologia que estudia els requisits i les condicions necessàries per a la producció de coneixement científic, la qual cosa inclou els fonaments, la validesa, la consistència lògica de les teories i els límits d'aquest coneixement.

Moral

Vegeu també: Valor i Axiologia

L'axiologia és una branca de la filosofia que estudia els valors com ara la bondat, la bellesa o la justícia. Ho fan tant en el sentit de l'ètica com de l'estètica.

La teoria dels valors o filosofia de la moral inclou diversos camps d'anàlisi:

- l'ètica o la "filosofia moral" estudia tot el que està relacionat amb com haurien d'actuar les persones, si és que es pot trobar alguna resposta a la pregunta. Més en concret, la moral, nascuda en un context religiós, dóna normes per al comportament humà, i l'ètica reflexiona sobre aquestes regles i compara els diversos sistemes ètics, preguntant-se d'aquesta manera si les regles morals són absolutes o relatives, i determinant els possibles valors de judici. Entre altres obres fonamentals, els diàlegs de Plató són un quest per trobar la definició de virtut.
- l'estètica tracta de la bellesa, l'art, la percepció i el gust i sentiment.
- la filosofia política és una branca de la filosofia que s'ocupa de les qüestions relatives al poder polític, a l'estat, al govern, a la Llei, a la política, a la pau, a la justícia i al benestar comú. Es considera com una de les branques de la filosofia pràctica juntament amb la filosofia del dret i la filosofia de la moral

Lògica, ciència i matemàtiques

Moltes disciplines acadèmiques generen qüestions filosòfiques. S'hi debat la relació entre la filosofia X o la filosofia Y. Richard Feynman arguïx que la filosofia d'un tema concret donat és irrellevant, és a dir, allò que importa és l'estat que produïx la filosofia: la ciència. Per contra en Curtis While pensa que l'estudi dels temes de la filosofia són primordials per a les ciències com ara les humanitats.

El cas, però, és que moltes ciències utilitzen la lògica com a forma metodològica per obtenir coneixement. La lògica, que neix a l'antiga Grècia, estudia els patrons de pensament que porten a conclusions correctes. A finals del segle XIX, matemàtics com en Gottlob Frege se centraren en el tractament matemàtic de la lògica, i hui dia aquesta té dues divisions principals:

- la lògica matemàtica (la lògica simbòlica formal)
- l'estudi lògic del llenguatge (la filosofia del llenguatge)

De retruc, la filosofia de la ciència es construïx dins l'epistemologia per tal d'avaluar la validesa dels enunciats científics.

Així mateix, en aplicació de la filosofia a la ciència, la lògica es presenta com una branca més de la filosofia. Estudia el raonament i l'argument. L'argument diferix d'una discussió quotidiana perquè es presenta com un conjunt de raons a favor d'una conclusió. S'utilitza per persuadir d'una idea. És d'hàbit a la filosofia perquè constituïx la base sobre la qual l'actitud i la disposició filosòfiques es construïxen.

Mètode de la filosofia occidental

La filosofia utilitza mètodes d'investigació variats. No recorre a l'experiència i aquest és un punt que pot delimitar-se com a negatiu. Però, en essència, la filosofia pren com a mètode el dubte constant, fet que permet allunyar-se de tot pensament doctrinari en haver-hi sempre dubte de cara a tot.

Alguns mètodes de la filosofia són comuns a la ciència, com ara l'axiomàtic, però d'altres, com el dubte metòdica i la maièutica, ja no.

La filosofia per Rembrandt.

Les limitacions del mètode

D'una banda, la filosofia no recorre al mètode experimental. La filosofia, en efecte, a diferència de la física, de la química o de la biologia, mia ha integrat realment el procés d'experimentació dins l'utillatge hermenèutic. Això és particularment evident per a la filosofia antiga i medieval que no coneixien l'experimentació. Fins i tot els grans filòsofs que s'il·lustraren com a científics (Descartes, Pasca, Leibnix per citar-ne alguns) sempre distingiren el seu treball en l'àmbit de la ciència i de la filosofia. Alguns filòsofs com ara Kant o Wittgenstein han vist en l'absència d'experimentació en filosofia una característica epistemològica essencial a la disciplina i han rebutjat tota mescla amb les ciències experimentals.[12]

D'altra banda, la filosofia no és, en essència, una ciència que es recolze sobre l'observació empírica a diferència de la sociologia o de les ciències polítiques, per exemple. Caldria, però, no creure, naturlament, que la filosofia pot ignorar les dades empíriques més evidents per bé que tradicionalment la filosofia no vol limitar-se a un simple catàleg de fets i, per això, emprèn un vertader treball de teorització, fins i tot d'especulació. Així doncs, per exemple, encara que Aristòtil descriguera la formació i constitució de les ciutats-estat gregues de l'època, volgué amb *La Política* i *L'Ètica* analitzar estructura de la ciutat d'un punt de vista teòric.

En darrer terme, a diferència de les matemàtiques o de la lògica formal, la filosofia no s'ha decidit mai a treballar únicament per mitjà de símbols formals, malgrat que Leibniz haguera desitjat resoldre problemes filosòfics a través d'un càlcul universal. I, si la filosofia analítica contemporània és impensable en la lògica matemàtica, utilitza encara i massivament el llenguatge natural.[13]

Mètode de la filosofia

Trets del mètode filosòfic

Malgrat les dificultats que comporta obtenir coneixement sense experiència, hi ha manera de distingir alguns grans trets positius del mètode filosòfic.

La filosofia s'entén com un treball de crítica. És l'una de les seues definicions més comuns. Aquesta crítica no és mai, no contrastant això, purament i simplement negativa. El seu objectiu és el de crear noves certituds i de corregir les falses evidències, les il·lusions i els errors del sentit comú. Sòcartes, per exemple, interrogava els seus contemporanis així com els sofistes per tal de posar davant seu les seues pròpies contradiccions i la seua evident incapacitat de justificar-se. Descartes fou a l'Edat Moderna el millor representant d'aquest mètode traduït en dubte metòdic.

La filosofia es caracteritza tot sovint com un treball sobre conceptes i nocions, un treball de creació de conceptes permanents per comprendre la realitat, de distinció dels objectes els uns dels altres i de treball analític dels conceptes i de les seues ambigüitats. Ben aviat acaba reconeixent els problemes lligats a aquest llenguatge i per això, actualment, la filosofia analítica fa d'aquesta evident problemàtica un gran cas.

A banda, a diferència de les ciències, la filosofia es dedica a delimitar, a qüestionar i posar en dubte els mètodes i la pròpia filosofia. Cada filòsof ha d'indicar les problemàtica que voldria acalrar i és en el mètode més adaptat que aspira a resoldre'ls. Per tant, qüestiona el mètode mateix. En efecte, cal adonar-se que existix una profunda unitat entre els problemes filosòfics i el mètode filosòfic. Per això convé no veure la inestabilitat del mètode filosòfic com una feblesa de la disciplina, però, ans el contrari, com un tret de la seua naturalesa mateixa. Per aquest motiu la filosofia és un retorn a la crítica cap al saber, més concretament, una crítica racional sobre el saber. N'és i tot l'essència, allò que la definix.

Així, la filosofia és una disciplina deductiva i racional. No és simplement intuïció o impressions subjectives, sinó que continua volent inseparablement demostrar a través d'arguments i deduccions, de forma que es pot definir com una voluntat de racionalitat de qüestionar el saber. I, aquesta actitud, dita filosòfica, aparïx amb el trencament del pensament mític, és a dir, amb l'anomenat pas del mite a la lògica.

Etapes del mètode filosòfic

El mètode de la filosofia es distingix doncs de la resta de ciències, fins i tot les humanes, en el mètode atès que no introduïx de cap manera l'experiència i tampoc partix d'un procediment de falsables. Podríem dir que la pregunta constant és el mètode de la filosofia. I, per tant, partint d'aquest constat, la primera etapa del mètode filosòfic és la maièutica.

Adorno i Horkheimer: dos representants de la crítica marxista de la racionalitat moderna.

La maièutica fou el mètode aplicat per Sòcrates mitjançant el qual el mestre fa que el seu alumne, a través de preguntes, descobrisca qüestione allò que el sentit comú li fa pensar que alguna cosa és veritable. Sòcrates troba en la maièutica tres funcions principals: desperta i apaivaga els dolors de l'acte de parir, porta a bon cau l'acte de parir en situació difícil, i provoca, si s'escau, l'avortament; el procés és dolorós a causa dels interrogants cruels que s'utilitza en aquest mètode, però descabella la il·luminació, on la veritat sorgix del mateix individu.

La tècnica consistix a preguntar l'interlocutor sobre alguna cosa (un problema, per exemple) i, tot seguit, procedix a debatre'n la resposta donada a través de l'establiment de conceptes generals. El debat porta l'interlocutor a un concepte nou desenvolupat a partir de l'anterior. De forma general, la maièutica es confon amb la ironia socràtica.

La invenció d'aquest mètode del coneixement remunta al segle IV ane i s'atribuïx als comentaris de Plató sobre Sòcrates al Teetet. Tanmateix, Sòcrates fe servir l'anomenada ironia socràtica per tal fer entendre a l'interlocutor que allò que hom creu saber no és res d'allò que es pensava que era, sinó que eren prejudicis. La maièutica, contràriament a la ironia, es recolza sobre una teoria de la reminiscència. Dit altrament, si la

ironia partix de la idea que el coneixement de l'interlocutor es basa en prejudicis, la maièutica pensa que el coneixement es troba bategant naturalment a l'ànima i que cal desvetllar-lo. Aquest procés de desvetllament del coneixement propi es coneix com a dialèctica.

- **1a etapa: la maièutica**

L'etapa següent a la maièutica és l'experiment mental, és l'anomenada disposició filosòfica. Es recórrer a la imaginació per tal de cercar la naturalesa de les coses. En un sentit més ampli, és l'ús d'un escenari hipotètic que ajuda a entendre certs raonaments o algun aspecte de la realitat.

A la filosofia els experiments mentals s'han estat utilitzant, com a mínim, des de l'Edat antiga i s'ha detectat en alguns filòsofs presocràtics, però també en dret romà.

Diverses teories o postures filosòfiques es fonamenten en resultats resultants de l'experiment mental: el dilema del tramvia a l'ètica, la habitació xinesa i la terra bessona en filosofia del llenguatge, el cervell en una coberta i el quadre de la Mary en filosofia de la ment, etc.

El segle XVII fou testimoni en l'àmbit de la física d'experiments mentals brillants portats a terme per Galileo, Descartes, Newton i Leibniz. La creació de la mecànica quàntica i de la relativitat són gairebé impensables sense el rol cabdal que jugà l'experiment mental. Dos exemples ben cèlebres d'experiments mentals són el dimoni de Maxwell i el gat de Schrödinger.

- **2a etapa: l'experiment mental**

Després de l'etapa d'experiment mental, caldria tornar a la maièutica per tal de qüestionar les hipòtesis plantejades.

La maièutica fou reformulada pels escolàstics a l'Edat Mitjana. En efecte, la maièutica és especulació durant el feudalisme europeu. Pretenia resoldre les contradiccions de la dialèctica amb una unitat d'ordre superior.

Per tant, cal retenir que el mètode en filosofia es constituïx de dos elements:

- interrogant i dubte constant
- experiment mental o hipòtesi
- establiment d'un diàleg constructiu

La dialèctica ve acompanyada de l'argument. L'argument permet establir un diàleg en tant que l'interrogant constant porta els interlocutors a rebatre's i d'aquesta experiència es mira de treure el què d'embull de tot plegat.

- **3a etapa: l'argument**

Un argument és l'expressió oral o escrita d'un raonament mitjançant el qual es mira de demostrar, rebutjar o justificar una proposició o tesi feta des de l'experiment mental. Les qualitats fonamentals d'un argument són la consistència i la coherència. L'objectiu és que d'esta forma el contingut adquirisca sentit o significat, que es dirigix cap a l'altre interlocutor amb finalitat persuasiva i motivadora d'acció. En efecte, l'argument ha de permetre continuar la dialèctica, portar l'altre interlocutor a dubtar i posar en dubte el seu homòleg. Es mira, per tant, d'il·luminar sobre la realitat.

Sent així, el mètode de la filosofia es pot resumir en l'anomenat dubte mètodic, elaborat per René descartes a l'Edat Moderna. Descartes popularitzà aquest mètode al segle XVII.

- **mètode filosòfic: la dialèctica del dubte**

Filosofia aplicada

La filosofia qüestiona i el qüestionament fa canviar la societat. Per això mateix la filosofia és practicada en diversos àmbits de la societat. Les idees concebudes per una societat tenen una profunda repercussió sobre les accions de la mateixa. La filosofia, en qüestionar-les, interrogar-les, també les altera, tot canviant d'aquesta manera la societat.

Així la filosofia produïx aplicacions pràctiques, com ara l'ètica aplicada a la política, a l'economia, etc. Confuci, Sun Tzu, Chanakya, Ibn Khaldun, Ibn Rushd, Maquiavel, Leibniz, Hobbes, Locke, Smith, John Sutart, Mill, Marx, Tolstoi, Gandhi o Martín Luther King són exemples clars d'aplicació de la filosofia a la política. La filosoria serví per a uns per justificar governs i per a altres per a canviar societats autoritàries.

Alhora cal destacar com la lògica ha estat rellevant per a les matemàtiques, per a la lingüística, per a la psicologia, la informàtica o l'enginyeria informàtica. És a dir, és rellevant destacar com la filosofia permet desenvolupar la societat, d'una costat com de l'altre, en una direcció o una altra. En efecte, els processos lògics són totalment aplicables a les matemàtiques, sense les quals l'arquitectura no hauria permès l'hàbitat i fins i tot l'expressió mateixa de la societat en l'àmbit de l'art.

L'epistemologia, per la seua banda, ha permès qüestionar els requisits per accedir al coneixement i, per tant, per a la seua obtenció. Mitjançant el qüestionament del coneixement, sabem hui dia com desplaçar satèl·lits a l'espai amb què es fan funcionar els GPS i tot de tecnologies com ara la televisió, els telèfons intel·ligents, entre altres. Mercès a la filosofira el camp mèdic s'ha desenvolupat de tal manera que es poden curar malalties que abans d'això eren simplement mortals com ara la pesta.

Societat

Moltes investigacions fora de l'àmbit acadèmic són filosòfiques en un sentit ampli del terme. Novel·listes, escriptors, directors de cinema o músics, així com els científics i altres, empren una activitat filosòfica recognoscible.

Alguns dels qui estudien filosofia es tornen en professionals, normalment treballant com a professors, investigadors i de voltes escriuen per a institucions acadèmiques. Normalment, a la majoria dels casos d'estudiants en filosofia, hi ha una derivació vers el camp del dret, el periodisme, de la religió, de la política o de les arts.

Un exemple d'això és el mateix Stever Martin o en Ricky Gervais, llicenciats en filosofia, o Terrence Malick, el papa Joan II, el cofundador de la Viquipèdia mateixa, Larry Sanger, l'empresari Peter Hiel, etc. Són personalitats que demostren que la filosofia els ha permès derivar-se a altres àmbits, de forma que no seria gens exagerat dir que la filosofia té influència en la societat i, fins i tot, es presenta de gran utilitat per a molts camps del coneixement.

Iconologia

La influència que exercix la filosofia a la societat, ha portat molts artistes a mirar de personalitzar-la, dotar-la de simbologia, és a dir, d'iconografiar-la.

Per exemple, Alfanio fa de la filosofia la filla de l'experiència i de la memòria. La representa com una dona d'aspecte greu en actitud retòrica amb i amb el front majestuós, cenyit a una bonica diadema. S'asseu sobre un seient de màrmol blanc, als braços del qual s'hi han esculpit imatges de la natura fecunda. Aquesta figura simòblica té dos llibres, a l'un dels quals s'hi pot llegir "naturalis" i a l'altre "moralis". En Rafael, autor d'aquesta idea, ha volgut indicar-nos-hi els quatre elements que conformen la filosofia: l'objecte de les

investigacions, representats amb diversos colors que han donat un ropatge ben visible. La manta de color blau cobix l'esquena, designa l'aire; la túnica que vestix encarna el foc; l'habillament clau celeste cobrix els seus genolls, que són l'aigua; i, finalment, el color groc, que ateny els peus, i és la terra. Dos genis, que l'acompanyen, acosten prop de la figura principal el coneixement de les causes o el que és el mateix, "causarum cognitio".

Personificació de la filosofia

Amb Boeci, en canvi, el retrat de la filosofia posa llibres en una mà i un cedre a l'altra. A l'extremitat de l'habillament hi tenim una lletra grega així com a l'estòmec que designen, ambdues, teoria i pràctica. Es dona a comprendre d'aquesta manera que la filosofia ha de ser activa i especulativa. En aquesta personalització s'hi fingix que s'hi vol representar els trets d'una dona amb un rostre radiant i uns ulls plens de foc que anuncien l'adveniment divií: que la talla sembla igual a l'espècia humana i que algunes voltes aixeca el cap vers el cel i s'ocula a la vista dels més febles de moral.

Encara, Cochin, representa la filosofia amb una dona bella, reflexiva i vestida amb tota sencillesa, amb un cedre i un llibre, de mà a mà. La hi fa passajar-se per un mont aspre i pedregós, símbol d'un fre a la raó. Finalment, en Bernard Picart, representa la filosofia en un assumpte al·legòric. Hi pinta l'harmonia de la religió amb la filosofia. La seua figura té diferents atributs, els quals caracteritzen les quatre parts anteriorment descrites. La corona d'estrelles per d'aquesta manera designar-hi la física i, alhora, amb un cedre que porta a la mà esquerra, i, que voldria indicar la moral.

Beneficis de la filosofia a l'educació

Ja Pitàgores defensà el benefici d'educar en filosofia als nens. Jordi Nomen digué que l'educació en filosofia forma persones capaces de pensar per elles mateixes, detectar mentides i fal·làcies lògiques.[14]

Hi ha evidències de que la pràctica i l'ensenyança de la filosofia aporta beneficis a les persones:

- Matthew Lipman creà contes filosòfics i estudià els efectes que tenien sobre els nens, trobant que els beneficis es trobaven a totes les àrees del coneixement. Aquest programa educatiu, "Philosphy for children", tingué prou èxit a la dècada del 1980 que fou ampliat i rebé subvencions i es posà en marxa en quaranta països.[14]

La filosofia com a *modus vivendi*

La filosofia s'ha concebut aviat com una manera de viure i no pas o no únicament com una reflexió teòrica. Dit d'una altra manera, l'ésser filòsof, és viure igualment i comportar-se d'una certa manera i no només es confronta a qüestions abstractes. L'etimologia del terme "filosofia" indica ben bé la persona que tendix cap a la saviesa, que cerca viure com cal i més especialment, que cerca la felicitat. Entesa així, la filosofia és una forma monàstica.

La qüestió seria aplicar els resultats de la reflexió filosòfica a un mateix, en el seu modus vivendi. Aquesta idea, que és també una forma de viure, ha portat molts filòsofs a guia altres aprenents i, en aquesta pràctica, aparïxen els deixebles. Apartar-se de la societat per meditar, s'ha fet igualment a la història de forma

col·lectiva i d'aquesta han nascut els centres monàstics, força preuats a l'Índia i tot el pensament asiàtic en general.

Des dels presocràtics i sobretot amb Sòcrates que hi ha tota una tradició que defensa la filosofia com a mode de vida. Exemples de la seua posada en pràctica són els estoics, Plató, Aristòtil, Epicuri, Descartes, Spinoza, Sartres o Russell. Sòcrates, per exemple, als diàlegs presocràtics de Plató, exigix als seus interlocutors que estiguen a l'alçada de donar logos als seus judicis de valor i a les seues tries, és a cir, de justificar-les racionalment. Això voldria dir doncs que tenim clarament una dinàmica de professor, aprenent i de deixeble i continuador. Tot plegat a l'escola filosòfica, que és un indret reculat on hi puga haver espai buit per a la reflexió.

Història de la filosofia occidental

Si la filosofia té una llarga història, convé distingir la pràctica de la filosofia de l'estudi simple de les doctrines filosòfiques. De vegades atenuada, d'altres efectada, aquesta distinció és crucial malgrat tot. Efectivament un nombre important de pensadors recorren als filòsofs antics per recolzar-s'hi, inspirar-se'n o elaborar crítica: hi ha una crida clara a la història i a un bagatge comú, però, això no fa de la filosofia una disciplina històrica. la pràctica filosòfica no és únicament una glosa sobre la filosofia d'èpoques passades, cal distingir-la de la història de la filosofia.

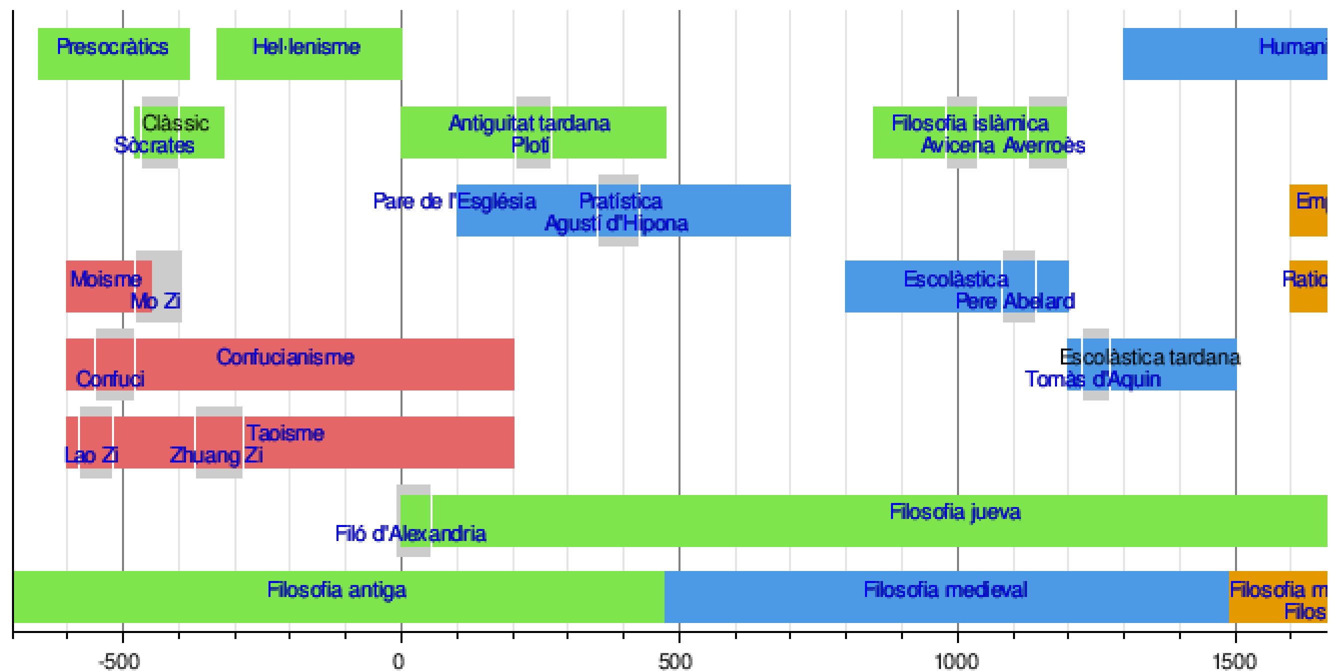
Alguns filòsofs importants d'Europa segons l'indret de naixement. [les fronteres del mapa no són vigents]

La història de la filosofia consistix a mirar de reconstuir, de comprendre, d'interpretar, fins i tot de criticar, les posicions i les tesis de pensadors com ara Plató, Tomàs d'Aquino, Hegel, etc. Es tracta no tant d'avaluar l'interès actual de les filosofies o de la justesa de la filosofia, sinó de saber allò que s'hi diu veritablement i de restituir els pensaments i contexts d'època.

Historiografia

Frisa cronològica

No hi ha un acord unànime sobre una divisió temporal estricta en la filosofia occidental, tot i que és més o menys acceptada una divisió segons els períodes tradicionals de la història occidental: edat antiga, edat mitjana, Renaixement, edat moderna i edat contemporània. No obstant això, hi ha qui creu que la filosofia moderna i contemporània formen un únic bloc, o bé que la filosofia medieval és només la visió religiosa de les qüestions de la filosofia antiga. D'altres pensadors afirmen que no es pot assimilar l'evolució de les etapes filosòfiques a les edats de la història.

Fonts documentals

En quant a les qüestions historiogràfiques, la literatura filosòfica clàssica a Europa es constituïx pel llegat deixat a la Grècia antiga i l’Imperi romà. Tots dos constituïxen la base sobre la qual es nodrix la literatura occidental. No debades, la major part de les obres llatines han desaparegut i no en queda cap rastre. Es calcula que posseïm al voltant del 20% de les produccions llatines que varen existir. Sabem que a Roma hi havia de prop de 772 escriptors però només en coneixem uns 144, dels quals una vintena és la base del nostre coneixement d’època. És dir doncs del desenvolupament cultural que hi hagué bé a Grècia com a Roma durant l’Edat antiga. Indica igualment el coneixement parcial que tenim d'èpoques remotes, sobretot si tenim en compte que bona part de les obres clàssiques són manuscrits copiats en monestirs durant l'Edat Mitjana i poden haver-hi alteracions de contingut dels originals que no posseïm.

Les dones a la filosofia occidental

Les dones filòsofes han existit al llarg de tota la història de la filosofia, però el seu pensament ha estat de voltes silenciat, o bé s'ha transmès de manera fragmentària com a conseqüència dels condicionaments socials i culturals que han relegat les dones a un segon pla respecte dels homes. Tanmateix, des de l'Antiguitat que diverses dones s'han dedicat a la filosofia. Existixen testimoniatges de dones com a mínim des de l'antiga Grècia. Es poden destacar, per exemple, l'Hiparquia de Maronea (activa fins el -325), l'Areta de Cirè (activa al segles V-IV ane) o l'Aspàsia de Milet (-470 a -400).

Un nombre relativament xiquet aconseguiren ser considerades filòsofes durant el medieval, l'Edat moderna o contemporània. A l'Edat Mitjana destaca especialment Hipatia mentre que a l'Edat Moderna podem parlar de Mary Wollstonecraft i Margaret Fuller. Entre les filòsofes contemporànies influents hi tenim a la Susanne Langer, la Hannah Arendt, la Simone de Beauvoir, la Maria Zambrano, la Mary Midgley, la Mary Warnock, la Cèlia Amorós, la Júlia Kristeva, la Patrícia Churchland, la Susan Haack o l'Amèlia Valcàrcel.

A principis del segle XIX, algunes universitats del Regne Unit i dels Estats Units comencen a admetre-hi les dones, fet que permeté donar lloc a noves generacions de dones acadèmiques. No debades, el predomini del sexe masculí dins la societat tot al llarg de la història fa que aquestes iniciatives siguen tímides i la filosofia siga dominada majorment per homes.

Filosofia antiga (600 aC - 500 dC)

La filosofia antiga és la filosofia del món grecoromà, desenvolupada des del segle VI aC fins al segle IV dC. Suposa el naixement de la filosofia com a tal a Occident, a l'antiga Grècia.

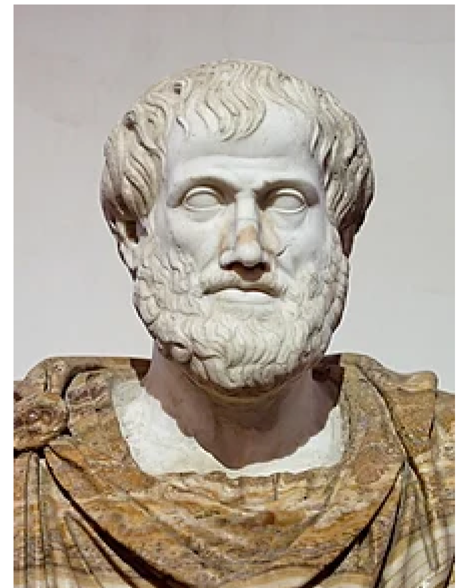

La mort de Sòcrates, representada per Jacques-Louis David.

Període grec

Usualment la filosofia grega se subdividix en tres períodes:[15]

- el període presocràtic (VII s. ane), anteriors a Socrates (alguns presocràtics foren contemporanis de Sòcrates), que comprèn tots els pensadors i les seues concepcions del món. Són considerats com els fundadors de la tradició filosòfica occidental
- el període grec clàssic (V ane), que comença amb Sòcrates a Atenes i prosseguix amb Plató, Diogenes i Aristòtil. Este mateix segle és igualment el de la sofística representada per Gòrgies i Protàgores, entre altres
- després de les *conquestes* d'Alexandre el Gran, seguix allò que s'anomena el període hel·lenístic : Epicur, els estoics ou els escèptics que constituïxen els pensadors més importants d'aquesta època.

Aristòtil feu un estudi exhaustiu del món, i proporcionà un cos de coneixements que constituiria la pedra angular de la filosofia medieval.

De vegades s'establixen altres divisions, com ara la que considera un període distint els filòsofs cristians i neoplatònics. Els pensadors més influents d'aquest període de cara a la filosofia posterior són Plató i Aristòtil.[16]

Els temes generals de la filosofia antiga són:

- intentar entendre les causes fonamentals i els principis de l'Univers, i buscar-ne una explicació econòmica i uniforme
- intentar reconciliar la diversitat i el canvi observat a la naturalesa amb la unitat i la possibilitat d'obtenir-ne un coneixement fix i cert (el problema de la unicitat respecte a la multiplicitat, exemplificat típicament amb el debat entre Heràclit i Parmènides)
- com tractar els objectes que no poden ser percebuts pels sentits, com ara els nombres, els elements clàssics, els universals i els déus
- la preocupació ètica per la virtut i la importància de comprendre el coneixement necessari per adquirir-la, etc.[16]

En aquest període s'establixen els punts fonamentals del mètode filosòfic:

- un apropament crític als punts de vista establerts,

- l'ús encoratjat de la raó i l'argumentació.

Alguns dels filòsofs més coneguts d'aquest període són, entre d'altres, els presocràtics Tales, Anaximandre, Pitàgores, Parmènides i Demòcrit, els ja esmentats Sòcrates, Plató i Aristòtil, els fundadors dels principals sistemes de la filosofia hel·lenística Epicur i l'epicureisme, Zenó i l'estoïcisme, Pirró d'Elis i l'escepticisme, i també Diògenes de Sinope -tot i no ser-ne el fundador, és un dels més coneguts representants- i el cinisme, al costat d'altres grans pensadors com Euclides i Arquimedes. Finalment, en el període romà, hi ha a Ciceró, Lucreci, Sèneca, Filó d'Alexandria, Plotí -figura fonamental del neoplatonisme- i Procle, entre d'altres.

La filosofia grega es caracteritza pel fet que es veu dominada per l'ètica, per la qüestió del "com viure bé" i més concretament per les qüestions de la virtut i la felicitat. La importància que pren aquest tema s'evidencia amb la lectura dels diàlegs de Plató, els texts d'Aristòtil, dels estoics o d'Epicur. La conseqüència d'aquesta tendència és que la filosofia s'entenia com una forma de viure i no pas com una forma de discurs teòric (no contrastant que la forma de discurs teòric no s'ignorà), la qual cosa és particularment apreciable amb Sòcrates, Diògenes o els estoics.

Els dos grans àmbits de la recerca dels pensadors antics són, d'un costat, la cosmologia i la física, i de l'altre costat, la teoria del coneixement, de cops lligada a la lògica. Així doncs la qüestió fonamental que preocupava els filòsofs presocràtics era la del principi de totes les coses. Mitjançant una barreja d'observacions empíriques i d'especulacions, intentaren comprendre la natura i els seus fenòmens. En aquest sentit, el filòsof més conegut fou Tales de Milet, el qual veia a l'aigua com el principi de totes les coses. Plató al Timeu (llibre de gran influència a la filosofia) hi cerca explicar igualment el naixement del món i imagina un demiürg que hauria creat el nostre univers tot reproduint el model etern que són les idees. En darrer terme, a la Física d'Aristòtil, així com a les cartes d'Heròdot d'Epicur o dins els escrits estoics, s'hi mostra un viu interès pel coneixement de la natura (φυσις, physis).

La teoria del coneixement i de la lògica eren igual d'essencials per als filòsofs de l'Antiguitat grega. Els sofistes defensaven tot sovint una tesi que podem qualificar de relativista perquè nega l'existència d'un coneixement objectiu i universalment vàlid. Per a cadascun d'ells, les coses apareixen segons les circumstàncies i l'entorn. D'ací ix el sentit de la cèlebre fórmula: l'home és la mesura de totes les coses. Plató, després de Sòcrates que afirmava l'existència d'una ciència objectiva dels valors i les normes morals, desenvolupa una teoria del coneixement explícit a La República i al Teetet. Plató diferencia, en efecte, entre la simple opinió (o doxa, empírica i sense fonaments) del vertader saber filosòfic, que només pot adquirir-se a llarga carrera, amb l'aprenentatge de les matemàtiques, de la dialèctica i d'allò que anomenem la teoria de les idees. En quant a Epicur, desenvolupa tota una tesi empirista sobre el coneixement amb la finalitat de determinar els criteris que hauria de complir un coneixement dit vertader. Per últim, Aristòtil així com els estoics funden la lògica formal, en forma, respectivament, de sil·logia i lògica de les proposicions.

Roma i l'antiguitat tardana

Els romans dominaren de mica en mica el contorn de la mar Mediterrània, mare nostrum en llatí, apropiant-se de l'herència grega filosòfica. Alguns autors romans ens han llegat a través del temps els principis i conceptes de la filosofia grega que hui, malgrat tot, patixen d'un cert buit degut a texts originals o còpies que manquen: és el cas de Lucreci, destacat per l'obra pòetica *De rerum natural*, on hi explicita l'epicurisme (només ens ha quedat tres cartes d'Epicur), tot i el rebuig a la poesia dels epicuris. Devem, probablement, a Ciceró la salvaguarda del poema de Lucreci. Primer escriptor que redactà obres filosòfiques en llatí, Ciceró no pot associar-se a cap escola de pensament, vist que fa prova d'un eclecticisme rellevant, per bé que contribuí llargament a expandir l'estoïcisme i l'epicureisme al món romà.

Els estoics són representats per dos autors amb càrrec lligat al poder: Sèneca i Marc Aureli. El primer dels dos és cèlebre, d'una banda, per la seua proximitat (que li serà fatal) amb l'emperador Neró, i d'altra banda, perquè és considerat com el major representant i més complet de l'estoïcisme (malgrat que se n'emancipe),

sobretot pel que fa a Diàlegs, De Vita Beata, Quant a la felicitat. El segon, Marc Aureli, emperador romà, desenvolupà el seu famós "Pensaments sobre la meua persona", on hi detalla els valors de tot bon home que siga: saviesa, justícia, coratge i temperament.

El neoplatonisme, moviment fundat per Plotí, pretenia conciliar la filosofia de Plató amb les idees conceptuals d'Egipte i de l'Índia. Hi hagueren dues fases neoplatòniques a l'Antiguitat, a més d'una més local, tot entrant al Renaixement. Amb consonàncies molt més místiques, d'idees platòniques, Plotí veu la filosofia com un camí de l'ànima cap al principi de transcendència del Bé, que identifica com a objectiu del sistema, és a dir, la unió entre el principi primari, original, Déu.

Augustí d'Hipona, el personatge més important per la propagació del cristianisme després del papa Sant Pau, deixa una abundant empremta escrita que és d'una influència decisiva en l'esdevenir d'Occident, i en aquest sentit, influencià nombrosos filòsofs i teòlegs. El seu pensament, l'augustinisme, es consagra a l'idealisme platònic.

Filosofia medieval (500 dC - 1350 dC)

La filosofia medieval d'Occident i del Llevant provenen de la mateix corrent. Foren els pensadors musulmans i cristians, i entre musulmans, els qui tot cercant arguments convincents, s'acosten la filosofia antiga. Al Llevant, principalment musulmà, hi neixen diverses escoles de pensament i de mètode que són represes, més endavant, a Occident, encara que les societats musulmanes finixen per esclafar les idees originàries nascudes d'aquest període.

Tomàs d'Aquino donà cinc demostracions de l'existència de Déu i inicià el tomisme, moviment que l'Església Catòlica consideraria la gran defensa del cristianisme en l'àmbit de la filosofia.

La filosofia medieval a Occident es caracteritza per una conciliació o divergència entre la fe i la raó, l'existència i unicitat de Déu, el problema del coneixement humà -i particularment, el gran problema dels universals-, l'objecte de la teologia i la metafísica, etc. La filosofia medieval és un tipus de filosofia cristiana, en tant que intencionadament cristiana i degut als seus representants, gairebé tots clergues. Un tema fonamental recurrent fou el de la concordança entre fe i raó. Això no significa pas que al si del pensament s'hi manifeste una unitat dogmàtica ençà. El conflicte de direccions filosòfiques entre elles i de les condemnes de teses per autoritats eclesiàstiques mostren que el pensament es desenvolupa a través de vies autònomes i divergents.

No contrastant la gran diversitat i el llarg període del seu desenvolupament, la filosofia medieval manifesta, tanmateix, una certa unitat en la presentació de problemàtiques filosòfiques: la discussió dels autors del passat, el contrast amb les Santes Escriptures i els texts dels Pares de l'Església, amb què es mirà d'examinar totes les facetes del mateix problema, amb proposta final de resolució per part dels autors.

El primer període coincidix amb l'Edat antiga: la parística (s. II al s. VII aprox.) es caracteritza pels esforços dels Pares de l'Església en edificar la doctrina cristiana ajudant-se de la filosofia antiga i assegurar-se d'aquesta manera una defensa alhora contra el paganisme i la gnosi. El representant de la filosofia cristiana més important i de més influència fou Sant Agustí. La seua obra, influenciada pel neoplatonisme, és l'una de les principals fonts del pensament medieval.

Després del final de l'Antiguitat tardana, els texts transmesos són, durant segles, conservats i copiats als monestirs, centres de la divulgació cultural a Europa; una divulgació només reservada als erudits i amb què el poder es nodrix. La data simbòlica del 529 veu el tancament de l'escola neoplatònica d'Atenes per part de Justinià, dit el Gran. Els mestres de l'Acadèmia (Damscis, Simplici, Priscià, Eulami, Hèrmies, Diògenes, Isidore de Gaza) resolen trobar asil a la cort dels reis perses on hi mantenen una secta filosòfica i religiosa que es reclamava del neoplatonisme i de l'hermetisme. La conversió dels filòsofs a l'escola neoplatònica d'Alexandria marca la desaparició d'aquesta vers el 541.

El període que s'obre d'ençà el segle IXè se sol designar com a escolàstic. L'apel·latiu d'escolàtic (scola i, després, escola en català) designen els qui s'ocupen escolarment de les ciències i, més concretament, dels professors que treballen a l'escoles de les diòcesis o de la cort fundada per Carlemany, i més endavant, a les universitats. Però el terme escolàstica evoca, sobretot, un mètode. Les problemàtiques filosòfiques són examinades i resolgudes racionalment amb l'ajuda dels pros i contres. Allò que caracteritza l'escolàstica és el seu retorn als texts antics, la seua anàlisi crítica i el seu missatge.

Les universitats, fundades a partir del segle XXè, esdevenen el centre de la vida intel·lectual. El desenvolupament del saber es fa en base a les quatre facultats construïdes: filosofia (Septem artes liberales), teologia, dret i medicina. Les "disputationes" que es porten a terme a les universitats mateixes seguixen l'esquema estricte que presenta el mètode escolàstic. Fet i fet, sa sclerose formal, fou el punt de partença de la crítica del Renaixement contra aquesta forma de fer filosofia. Les fonts antigues sobre les quals es recolza l'escolàstica foren: Sant Agustí; la tradició neoplatònica (amb escrits d'un autor anònim conegut com a Denis de l'Areopagita); Boeci que transmet la lògica aristotèlica; més tard, el conjunt de texts d'Aristòtil.

Es distingixen els períodes següents:

- en el decurs de la primera escolàstica (s. XI al s. XII) hi comença l'elaboració del mètode pròpiament escolàstic. Aleshores es propaga la qüestió dels univerals que també és tema del segle següent. La pregunta és de saber si, a totes les determinacions univerals (gèneres i espècies, per exemple) hi correspon una realitat independent del pensament o si només existixen dins el pensament tot sol. La influència del món àrab és molt important en el desenvolupament futur de la filosofia. Als anys 800-1200, la cultura islàmica permet la transmissió de la filosofia i de la ciència gregues. És d'aquesta manera que la major part dels escrits es tornen accessibles per al món cristià europeu. És el cas de les obres completes d'Aristòtil.
- la nova recepció d'Aristòtil impregna la imatge de l'alta escolàstica (s. XII al s. XIII aprox.). Cap pensador arriba a atènyer el ple coneixement dels principis aristotèlics. És sobre això mateix que es recolza el pensament franciscà, orientat cap a l'agustianisme, així com el pensament aristotèlic dels dominicans. Tomàs d'Aquino reprèn la gran empresa sistemàtica construïda amb l'objectiu d'unir l'aristotelisme i el pensament cristià. El caire antinòmic d'alguns ensenyaments d'Aristòtil amb el dogma cristià conduïxen, per part de l'Església, a una prohibició temporària d'alguns escrits i a la condemna d'una sèrie de tesis filosòfiques. Amb Eckhart, la tradició de la mística medieval aconseguix el seu apogeu; es tracta d'una via cap a la contemplació interior i de la unió amb allò diví.
- entre els representats de l'escolàstica tardana tenim a Enric de Suses, Joan Tauler i Joan Gerson (s. XIV), els qual s'imposen amb Guillem d'Occam i la crítica dels sitemes metafísics de les escoles antigues (via antigua). La nova via (via moderna, també dita nominalista) va de par amb una explotació de les ciències naturals (Nicolas d'Oresme, Joan Buridan) (Atlas de la philosofia, Livre de poche edit.)

Entre els filòsofs medievals es troben diversos filòsofs cristians, com Agustí d'Hipona, Pere Abelard, Anselm de Canterbury, Joan Duns Escot, Tomàs d'Aquino, i Guillem d'Occam, també filòsofs musulmans, com Al-Farabi, Avicenna, Avempace, Ibn Tufail o Averrois, i filòsofs jueus, com Maimònides, Ibn Gabirol i Gersònides.

Filosofia islàmica

Vegeu també: Kalam

Les fonts del pensament islàmic provenen alhora de l'islam mateix (Alcorà i Suna) així com de la filosofia grega, iraniana preislàmica i índia. És de la voluntat d'afinar la doctrina de l'islam i d'interpretar correctament els hadits, mentre s'extrapola les preguntes religioses no explícitament resoltes a l'Alcorà, que neix el mètode de l'ijtihad. És d'aquest que s'obren els primers debats filosòfics i teològics a l'Islam, sobretot entre els partidaris del lliure albiri o Qàdar (de l'àrab *qadara* o قدر, "aquell que vol el poder"), és a dir, la predestinació segons l'islam; i els *djabarites*, partidaris del fatalisme.

La teologia islàmica respon a interrogants sobre la teodicea, l'escatologia, l'antropologia, la teologia negativa i la religió comparada. Existixen diversos corrents en terres islàmiques:

- la filosofia hel·lenística de l'islam (falsafa)
- la teologia dialèctica (kalam)
- el sufisme, teoria esotèrica de l'islam
- les escoles literalistes (Atarisme com també madhhab Hanbalisme)

La Madhhab motazilita neix d'una posició entre punts de vista tradiconals dels musulmans partidaris del califat. I, per interès dels atacs que reben els musulmans per part de no musulmans, aquests motzilistes s'obsessionen ràpidament pel debat conjutament amb altres toelogies i corrents de pensament dins l'islam mateix.

El califat al-Mamun fa del motazilisme la doctrina oficial l'any 827 i crea la Casa del Saber l'any 832. De manera força ràpida, la filosofia grega s'hi introduïx entre els intel·lectuals perses i àrabs. L'Escola peripatètica comença a tenir representants: és el cas d'al-Kindi, d'al-Farabi, d'iBn Sina (Avicena) i d'Ibn Rushd (Averroi).

Els qui buscaven una demostració filosòfica per confrontar i demostrar la seua bona fe de la seua fe religiosa foren reclutats per Hunayn ibn Ishaq, un àrab cristià que dirigí la Casa del Saber durant els anys 870. Col·lectaren, traduïren i sintetitzaren tot allò que el geni dels autors de la cultura grega, índia i persa els pogueren donar abans de començar amb els comentaris de les seues obres. És d'aquest treball que es forma les bases de la filosofia musulmana del segle IX i X. Els qui faran servir aquest mètode dit Ilm-al-Kalam, basat en la dialèctica grega, són designats com a mutakalamin. En resposta al motazilisme, Abu al-Hasan al-Ash'ari, inicialment un motazilista, desenvolupa el Kalam i bastix l'escola del pensament acàrit, que es recolza sobre aquest mètode. Així doncs el kalam i la falsafa inluencien diversos madhhabs. Sota el califat dels abbàssides, un cert nombre de pensadors i científics, entre els quals nombrosos musulmans no sunites o no mulsulmans (particularment lletrats cristians provinents de la Síria actual), jugaren un paper en la transmissió vers l'Occident dels sabers grec, indi i d'altres filosofies preislàmiques, com ara mesopotàmies i perses. Tres pensadors especulatius, els dos perses al-Farabi i Avicena, i un àrab al-Kindi, combinaren l'aristotelisme i el neoplatonisme amb altres corrents de l'Islam. Foren considerats per molta gent com desviats de l'ortodòxia religiosa i alguns els qualificaren de filòsofs no musulmans.

Els israelians també es veieren influenciats per la filosofia neoplatònica i diversos pensadors col·laboraren en la producció enciclopèdia a Basra: la Ikhwan al-Safa. El segle XIX veu l'apoteosi de la filosofia pura i el declivi del Kalam. Aquesta exaltació suprema de la filosofia s'ha d'atribuir en gran part al persa al-Ghazali i al jueu Juda Halevi. Amb les seues crítiques, produïren per reacció un corrent favorable a la filosofia mitjançant el dubte sobre conceptes i fent de les seues teories més lògiques i clares. Ibn Bajjah i Averroi produïren les obres més belles del pensament islàmic. Averroi clou el debat amb la seua obra de gran encert. El furor dels ortodoxos és efectivament de tal magnitud que el debat deixa de ser possible. Els ortodoxos acusen sense cap mena de diferenciació tots els filòsofs i en cremen els llibres. El debat proseguix, però a Occient, de la mà dels jueus.

Ibn Khaldoun és el darrer gran pensador d'aquest temps de filosofia islàmica; visqué al segle XIVè. La seua obra Muqqadima es troba en avenç per la seua època i fins i tot podríem dir que fou inventor de la sociologia.

Filosofia cristiana

Ben sovint caricaturitzada i criticada, la filosofia medieval s'estén sobre un vast període que separa la filosofia antiga tardana de la filosofia moderna. Ben lluny de resumir-se en la imatge negativa que hui dia es fa de l'escolàstica, presenta tota una varietat de pensadors d'inspiracions sensiblement diferents.

D'una banda, l'Edat Mitjana és l'un dels períodes dels més fecunds en quant a la lògica. Algunes lleis de la lògica hi han estat desenvolupades (ex.: en Pere Hispà coneixia ja allò que s'anomenarà més tard com a Llei de De Morgan). És sobretot la filosofia de la lògica que hi coneix un desenvolupament important. Els pensadors del medieval es focalitzaren més particularment en la cèlebre Querella dels Universals, la qual fou el punt de partença del qüestionament de la teoria de les Idees platòniques. Fou animadament debatuda per Abelard, Albert el Gran i Guillem d'Ockham.

D'altra banda, l'Edat Mitjana fou igualment una edat de redescoberta de la filosofia antiga a partir del segle XIè. La traducció al llatí del cos aristotèlic modificà tot seguit i en gran manera el pensament i, alhora, contribuí a reafirmar a Aristòtil com l'un dels filòsofs més influents de la història. Però, aquesta redescoberta, no serà pas possible sense l'intermediari que foren els llevantins provinents de la Síria actual, desitjosos d'instruir-se i que l'aristotelisme servira com a exegesi dels texts religiosos. Els conquistadors àrabs tingueren al seu abast obres traduïdes, la qual cosa permeté el passatge d'obres clàssiques cap a Occident. La tradició de comentar els texts és igualment molt present a l'Edat Mitjana: el comentari de les Sentències de Pere el Llombard esdevé un exercici canònic històric de l'època. Els comentaris de les obres d'Aristòtils foren, en aquest sentit, elaborats per Sant Tomàs d'Aquino, al segle XIII, constituint-se com un model per al gènere.

En darrer terme, la filosofia medieval està altament connectada amb l'Església i les reflexions filosòfiques tingueren sovint un rerefons reiligiós i teològic més o menys impregnat. Els filòsofs de l'Edat Mitjana, que reberen tots una formació teològica, es basaven en texts bíblics i intentaven ben sovint de conciliar les ensenyances de la Bíblia amb els escrits dels filòsofs antics. Aquesta reconciliació prengué la forma d'una subordinació de la filosofia a la teologia o, fins i tot d'una complementareïtat, de les Veritats revelades a les Escriptures primant la "llum natural" sobre la Raó, la primera mai acorde amb la segona. La gran síntesi de la fe i de la raó, aristotèlica, de la teologia i de la revelació, fou elaborada al segle XII, mercès en gran part a Tomàs d'Aquino.

Filosofia jueva

Hi hagueren dues reaccions dels jueus davant la filosofia grega: mentre el jueus són a Juda en plena rebel·lió contra l'hel·lenització, d'altres s'instal·len en terres gregues, a Alexandria, i hi produïxen els seus propis pensadors que, com ara en Filó, no hesitaven a combinar les dues llengües.

Representant per excel·lència del judaisme hel·lènic d'Alexandria, Filó no parlava probablement l'hebreu. Somiava amb conciliar la religió i la filosofia, la revelació i la raó: la filosofia havia de ser un mitjà de defensar i de justificar les veritats revelades del judaisme. Unes revelacions fixades, segons ell, i determinades, de manera que la filosofia només ha de permetre apropar-s'hi.

La Bíblia hebrea és per al filòsof una obra de legislació religiosa plena de lliçons d'ètica, com ara en Moisès com a precursor de Soló o de Lígur, els comandaments bíblics serien una forma d'inculcar en la persona els fonaments de l'estoïcisme, etc. La Shabaat tenia per objectiu abolir tota la barrera social, el caixrut ensenyar

la moderació i la frugalitat. Calgué l'expansió del món islàmic per tal que la filosofia torne a tocar amb força a les portes del món jueu. D'ençà aleshores que tenia un aspecte del tot diferent:

- d'un costat, els mutazalites en feren una eina per estudiar racionalment els texts sagrats
- d'altre costat, el neoplatonisme fou adaptat i adoptat: l'emanationisme, la perfecció infinita de l'u, l'ànima en trànsit al cel, etc, son temàtiques properes de creences religioses, que permeteren d'assatjar a la vegada l'especulació racional i l'especulació mística. L'un dels pensadors més marcants del judaïsme fou Juda Halevi, aixecat en combat contra la filosofia. Tanmateix, Juda Halevi ne cessa de moure's en l'univers mental dels seus adversaris.

L'aristotelisme trobà el seu representant al gegant de la filosofia jueva, Maimònides. Canvià literalment l'àmbit de la visió del judaisme. Fou l'àliga de la sinagoga, qui escriví el comentari sobre la Mixna i el Mixnè Torah, el príncep dels metges i sobretot l'un dels més grans erudits del judaisme. Autor de *Guia dels perplexos*, l'objectiu del qual era resoldre la dificultat que separa l'esperit d'un jueu creient, es nodria regularment de realitats filosòfiques, i, aconseguí explicar l'antropomorfisme bíblic, a desfer-se de la significació espiritual amagada rere les literalitats.

Filosofia de l'Edat Moderna (1350-1789)

Per "filosofia moderna" cal entendre-hi els corrents filosòfics que es desenvolupen en el transcurs d'allò que en historiografia s'anomena Edat Moderna (1492-1789). Globalment, s'hi pot distingir la filosofia humanista del Renaixement i la del Segle de les Llums.

Filosofia renaixentista (1350 - 1600)

El Renaixement és un període de transició entre la filosofia-teologia de l'Edat Mitjana i el pensament modern. En aquest període, el llatí comença a perdre el seu paper de llengua principal de discussió filosòfica. L'estudi dels clàssics (especialment de Plató i del neoplatonisme), i de les arts humanes, com la història i la literatura), recobra la popularitat. Dins el pensament sorgix l'humanisme i que consistix a posar valor en la humanitat, posada al vell centre, és a dir, tindrem un canvi de perspectiva: antropocèntrica. En aquest període, el principi de base d'aquesta teoria és que l'ésser humà està en possessió de capacitats intel·lectuals potencialment il·limitades. La cerca del saber i el domini de diverses disciplines es tornen necessàries per al bón us de les facultats humanes. L'humanisme aposta per la vulgarització de tots els coneixements, fins i tot el religiós: per a alguns humanistes, la paraula divina ha de ser accessible a tota persona, siguen com foren els orígens, la llengua o la categoria social.

Giordano Bruno, cremat a la foguera per la Inquisició romana, va aprofundir en la revolució copernicana, defensant que l'Univers en què vivim és infinit, i va extreure conseqüències morals d'aquest fet que el van enemistar amb les Esglésies.

Els filòsofs es desmarquen del període anterior, que consideren que ha privat a l'home de la seua llibertat, i fan dures crítiques a l'Església per haver negat als homes la possibilitat de comunicar-se directament amb Déu. És per això que els conceptes d'home i de dignitat humana serien l'objecte central de la reflexió filosòfica, de forma especialment notable en Montaigne i en Pico della Mirandola. En aquest sentit, l'humanisme es posa l'objectiu de lluitar contra la ignorància i difondre més clarament el patrimoni cultural, incloent-hi el missatge religiós. Això no obstant, l'individu, correctament

instruït, resta en llibertat i plenament responsable dels seus actes, en la creença de la seua tria. Les nocions de llibertat (allò que anomenem "lliure albiri"), de tolerància, d'independència, d'obertura i de curiositat són per això mateix indissociables de la teoria humanista clàssica. L'humanisme designa tot pensament que pose en primera plana les preocupacions derivades de les qualitats essencials de l'ésser humà.

Al Renaixement es renova també l'interès per la filosofia natural: en són exemples els treballs de Nicolau de Cusa i Giordano Bruno. La naturalesa és vista d'una manera màgica -en Pico della Mirandola i Ficino,[17] per exemple-, en part perquè el sistema científic aristotèlic, tan usat durant l'Edat Mitjana, ha perdut la seua credibilitat. Així, l'alquímia busca les connexions ocultes entre els elements del cosmos i la forma d'assolir la perfecció material i espiritual, com queda patent a les obres de Paracels i també Ramon Llull.

El llistat de filòsofs d'inspiració humanística comprenen a Petrarca com Leonardo Da Vinci, Joan Pic de la Mirandola, Carles de Bovelles, Michel de Monteigne, i més avant, Thomas Jefferson o l'Albert Schweitzer; fet que ens permet fer evident la llarga influència de l'humanisme.

La filosofia ètica i política reviu de la mà de Nicolau Maquiavel i les utopies d'en Thomas More i Tommaso Campanella i Francis Bacon. Tot aquest moviment filosòfic influiria en el si del cristianisme i estaria íntimament lligat amb la Reforma protestant (Petrus Ramus).

Filosofia moderna (1600 - 1900)

La filosofia moderna neix de l'escepticisme respecte a la filosofia renaixentista, fet que possibilita la creació de la ciència moderna: un dels principals centres d'interès és la polèmica entre el racionalisme i l'empirisme, entre la realitat i l'experiència. Els filòsofs moderns valoren les implicacions filosòfiques de les noves ciències naturals en temes com el lliure albir i Déu, o la naturalesa de la ment i la seua relació amb el cos. La filosofia és molt influïda per la ciència i les matemàtiques, i en particular, la reflexió ètica s'allunya de la religió i es lliga tant amb la política com amb la raó.

Debades se subdividix aquest període en dos:

- un primer que comprèn el període que comença amb Descartes i arriba fins a la Il·lustració,
- i un segon període en què l'idealisme racionalista pren noves formes, i que arriba fins a Nietzsche

Alguns dels més coneguts pensadors del primer període són Hobbes, Descartes, Locke, Spinoza, Leibniz, Berkeley, Rousseau, Hume i Kant.[18] El segon període, que comença després de Kant,[19] comprèn els idealistes alemanys com Fichte, Hegel, i Friedrich Schelling, i els romàntics, com Goethe.

A partir del debat sobre l'idealisme, i especialment després de l'últim intent de construcció d'un gran sistema filosòfic, per part de Hegel, s'obren diversos camins per a la filosofia, que influirien notablement el segle posterior. Karl Marx comença, amb el marxisme, l'estudi de la filosofia social materialista. La feina de Frege en el camp de la lògica i de Sidgwick en ètica proporcionen les eines per a la filosofia analítica. Husserl inicia l'escola de la fenomenologia, i Peirce i William James la del pragmatisme. Per la seua banda, Kierkegaard i Nietzsche assenten les bases per a l'existencialisme.

Il·lustració (s. XVIII)

La Il·lustració és, d'una banda, hereua del pensament antic en múltiples punts. Descartes, Spinoza, Gottfried Wilhelm Leibniz o Hume, per citar-ne només alguns, són lluny d'haver trencat amb tot el vincle amb la filosofia dels antics. Els coneixen perfectament i n'agafen el vocabulari. Però, d'altra banda, entenen tot sovint el seu propi treball com una millora d'allò que havien fet els filòsofs de l'Antiguitat, la qual cosa els conduïx de voltes a oposar-se'n.

Aquest intent de "millora" de la filosofia antiga aparix clarament amb la filosofia política, una de les grans característiques de la filosofia moderna vist que efectivament afig renovació a l'antiga. Maquiavel o Hobbes volgueren tots dos fundar la filosofia política com a ciència a banda, separant-la d'esta manera de l'ètica (quan resulta que aquesta darrera i la filosofia eren inseparables per als tres pensadors de l'Antiguitat, Sòcrates, Plató i Aristòtil). A més a més, Spinoza i Hobbes com Maquiavel miraren de fundar la filosofia política a còpia de l'estudi de la persona humana tal com "és" -i no pas tal com "hauria d'ésser", com feien els antics.

La filosofia moderna, però, en el sentit que hem delimitat, comprèn igualment, des del final del segle XVII, la filosofia del Segle de les Llums i el liberalisme: John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Denis Diderot, Voltaire, entre altres. El mot "filosofia" agafa un sentit de nou 2membre del partit filosòfic" a manera que es dibuixa una filosofia política que privilegia la democràcia, la tolerància i la sobirania del poble, siga al Tractat teologicopolític de l'Spinoza, com a Sobre el contracte de Rousseau o als dos Tractats del govern civil de Locke. L'altra gran característica de la filosofia moderna és la importància que hi jugà la ciència, malgrat que caldria remarcar que la filosofia del segle XVII privilegia més aviat les matemàtiques i la física (mecanista), mentre que els filòsofs del segle XVIII es viren cap a la biologia. Els pensadors porten efectivament una carrera de saviesa, nodrint-se en tot cas d'un interès viu per la ciència. Leibniz i Descartes, en particular, foren grans savis, així com més tard en Diderot qui desenvolupà reflexions que anunciarien el transformisme. Del punt de vista del mètode, la filosofia s'inspira llavors bé de les matemàtiques (ex.: Descartes o Spinoza), com de la física; o bé, intenta fonamentar-se en un mètode aplicable universalment a tots els àmbits del saber: la filosofia, la física, les matemàtiques, etc, com ara s'apreciaria a Leibniz. El mètode de la filosofia s'inspirà doncs del de les ciències o de les matemàitiques. Per últim, en quant a la teoria del coneixement, es distingix tradiconalment dos grans corrents: el racionalisme (amb Descartes, Leibniz i Spinoza) i l'empirisme (Hume i Locke). De manera molt esquemàtica, els racionalistes afirmen que l'existència del coneixement és independent de l'experiència, purament intel·lectual, universalment vàlida i indubtable. Els empiristes, en canvi, afirmen que tot coneixement procedix de la inducció i de l'experiència sensible. Tot sovint es tracta d'escèptics, com el mateix Hume, que afirmen que no existix cap coneixement universal vàlid, sinó únicament judicis nascuts de la inducció i que l'experiència pot rebutjar o refutar.

Kant defensa una postura original dins aquest diàleg. Afirma, en efecte, la necessita d'experiència i alhora de conceptes i formes de la sensibilitat "a priori" per a la constitució d'un coneixement. La seua tesi combina empirisme i racionalisme alhora. Kant, que contradeia la impossibilitat racionalista a de conèixer amb l'experiència, distingix tot seguit les coses en elles mateixes i les coses per nosaltres mateixos. Les primeres són no es poden conèixer: Déu, la llibertat i l'ànima.

Filosofia contemporània (1900 - present)

La filosofia contemporània s'ha separat en dues grans postures: la filosofia analítica i la filosofia continental, tot i que alguns filòsofs, com Richard Rorty, han afirmat que aquesta divisió és perjudicial per a la filosofia i han intentat un mètode combinat.

Al món anglòfon, l'escola dominant ha estat la filosofia analítica, que s'inicia amb l'obra de Gottlob Frege, Bertrand Russell i George Edward Moore. Durant la primera meitat del segle XX, ha estat una escola més o menys identificada amb el positivisme lògic, unida per la idea que els problemes filosòfics es podien resoldre per mitjà de la lògica i l'estudi acurat del llenguatge. Durant la segona meitat del segle, aquesta unitat es perdé i els filòsofs analítics quedaren units tan sols per línies històriques d'influència i un intent autoimposat d'apostar per la claredat i el rigor. Des d'aproximadament el 1960, la filosofia analítica ha recobrat l'interès a la història de la filosofia i ha intentat integrar el treball filosòfic amb els resultats científics, especialment en psicologia i ciència cognitiva.

La filosofia continental que s'ha dut a terme al continent europeu, per contra, no ha tingut una sola escola de pensament dominant. Partint de les arrels de l'idealisme alemany, ha rebut molta atenció el mètode fenomenològic de Husserl. També l'existencialisme, un moviment literari i filosòfic que partix de Kierkegaard i Nietzsche, ha rebut l'aportació de filòsofs com Jean-Paul Sartre, Franz Kafka i Fiódor Dostoievski. Altres moviments com l'hermenèutica de Hans-Georg Gadamer, l'estructuralisme -Michel Foucault, Jacques Lacan-, o el constructivisme de Jacques Derrida s'inclouen en aquesta categoria poc definida.

Ludwig Wittgenstein fou un dels grans representants de la filosofia analítica. Va treballar en lògica, filosofia del llenguatge, filosofia de les matemàtiques i filosofia de la ment.

Segle XIX

El segle XIX presenta diferents direccions i per això es fa difícil portar cada corrent a un únic concepte filosòfic. Comprèn, així doncs, la filosofia romàntica, l'idealisme alemany, el positivisme, el pensament socialista i materialista de Marx, Feuerbach o Proudhon, el pragmatisme així com nombrosos pensadors difícils de classificar com ara Schopenhauer, Nietzsche i Kierkegaard o Chestov.

Una part de la filosofia i sobretot de l'alemanya s'entengué com un diàleg crítica i constructiu ambe el pensament kantià: fou el cas de l'idealisme alemany, de Schopenhauer i de Nietzsche. L'objectiu declarat fou el de reprendre allò que semblava més interessant dins la filosofia de Kant i de desfer-se d'allò que semblaven rests d'una metafísica caduca.

Els corrents filosòfics impregnats per l'empirisme prengueren una direcció diferent com el positivisme de Comte que volia depassar el pensament metafísic únicament a través de les ciències empíriques, és a dir, sense recórrer a les explicacions metafísiques. Al Regne Unit Benthan i Mill hi desenvoluparen l'utilitarisme que sotmetia l'economia i la ètica a un principi rigurós de comparació dels avantatges i dels inconvenients i que juntament amb la idea d'un benestar per a tothom (principi de "la millor felicitat per al més gran nombre") jugà un rol fonamental.

L'economia i la filosofia política foren marcades per Marx, Engel o Proudhon i fins i tot Hume o l'Adam Smith. Els dos primers volgueren modificar profundament les condicions de vida dels obrers mitjançant un canvi de peus a cap de les estructures econòmiques i polítiques de la seua època. La filosofia havia de servir com a tasca per conceptualitzar-ho.

És, no debades, difícil de classificar tota una sèrie de filosofies com les que presenten Shcopenhauer, Kierkegaard i Nietzsche. Schopenhauer posava èmfasi en la potència i el domini de la voluntat sobre la raó, inspirant-se dels Upanishads, principals filosofies del pensament indi Veda, aleshores en voga a algunes universitats europees. La seua visió del món era pessimista, profundament marcada per l'experència del patiment, testimoniatge d'una influència vèdica i de la idea budista del nirvana. Nietzsche, per la seua banda, com el mateix Schopenhauer, donava una gran importància a les arts, designant-se a ell mateix om un immoralista. Per al filòsof, els valors de la moral cristiana tradicionals eren l'expressió de feblesa i d'un pensament decadent. Analitzava les idees del nihilisme, del superhome i de l'etern retorn de la repetició sense final visible a la història. Kierkegaard, finalment, era en molts punts precursor de l'existencialisme. Defensava una filosofia impregnada de religió i representant d'un individualisme radical que orienta en com ha de constituir-se un individu en diferents situacions concretes.

Segle XX

La filosofia del segle xx es caracteritza per una important varietat de doctrines, dominades globalment per dues grans famílies de pensament:

- la filosofia analítica
- la filosofia fenomenològica

La filosofia analítica, dominant a la segona part del segle, la qual pren les arrels a Alemanya amb Frege, a Àustria amb Moritz Schlick i Rudolf Carnap, al Regne Unit amb Russell i Whitehead, i a Polònia amb l'Escola de Lvov-Varsòvia (Tarski, Kotarbiński, Leśniewski, Łukasiewicz) és majoritària als països anglosaxons i a una gran part d'Europa (Àustria, Alemanya, Polònia, Suïssa, els països escandinaus, etc). Es caracteritza per un ús important de la lògica matemàtica i més generalment per una gran atenció portada al llenguatge com a font d'il·lusions i de paralogismes. Finix en una represa de nombrosos problemes filosòfics tradicionals com ara el de la natura de l'esperit i les seues relacions amb el cos, els problemes relatius a la natura de l'acció, l'essència i la funció del llenguatge natural i formal. Els representants més importants foren en Russell, Frege, Whitehead, Wittgenstein, Tarski, Leśniewski, Łukasiewicz, Ajdukiewicz, Davidson, Kenny, Austin, Searle, Ryle, Hintikka i Vuillemin.

L'altra gran tradició filosòfica del segle xx fou la fenomenologia, fundada per Husserl, tenint a Heidegger, Sartre, Merleau-Ponty, Ingarden, Stein, Patočka, Ricœur o Levinas, com a successors. Per a en Husserl, la fenomenologia és la ciència dels fenòmens, és a dir, la ciència dels "vençuts" de la consciència, oposant-se d'esta manera al realisme naïf (o "actitud natural) que pretén fer una ciència dels objectes del món exterior. Es tracta d'una ciència apriorística o eidètica, és a dir, d'una ciència que descriu les essències de les vivències de la consciència. Tindrà doncs com objecte, entre altres, el coneixement (Husserlf), la imaginació (Sartre), la percepció (Merleau-Ponty), l'existència humana (Heidegger) i la voluntat (Ricœur).

L'inici del segle xx marca igualment el punt de partença de la psicoanàlisi, fundada per Freud, qui aportà una concepció nova de l'home, contradient la representació tradiconal de la consciència humana: la psicoanàlisi fornix efectivament un model teòric del psiquisme humà, fet que implica el domini de l'inconscient sobre la consciència, així com l'elaboració d'un mètode d'investigació. Freud deia que la seua pròpia disciplina constituïx la tercera ferida narcisista de la humanitat. Encara que Freud fora un metge neuròleg i no pas un filòsof, les conseqüències filosòfiques de la seua doctrina (sobretot sobre la qüestió de la llibertat i de la responsabilitat, i sobre el lloc de les pulsions i de la sexualitat dins les conductes humanes) són d'un tal ressò que la major part dels filòsofs del segle xx s'interessaren per les seues idees, per les seues crítiques o per inspirar-se'n (com ara a França amb l'Alain, en Sartre,en Deleuze i en Derrida).

Influenciat pels treballs del filòsof alemany Martin Heidegger, es desenvolupa durant al segona meitat del segle xx, sobretot a França, la filosofia dita postestructuralista i la desconstrucció, que es recolzen sobre el qüestionament dels conceptes clàssics de la metafísica occidental, per exemple, els del "subjecte" i "objecte, del "sentit", de la "raó", de la "consciència", però igualment sobre un depassament de les conceptualitzats de la primera meitat del segle xx, és a dir, les psicoanàlisis, la fenomenologia, la lingüística, etc. Els principals representants d'aquest "anticorrent" de pensant foren en Michel Foucault, Gilles Deleuze, Fèlix Guattari i Jacques Derriba. Si la unitat d'aquests pensaments planteja problemes, degut a la seua forma mateixa, que els impedix "fer escola", els estatunidencs se'ls miren com un corrent francès original al qual hi donen el nom de "french theory" o el que és el mateix, la teoria francesa.

Martin Heidegger obre igualment la via de l'hermenèutica filosòfica, represa per l'alumne d'Heidegger, Hans-Georg Gadamer. La filosofia política del segle xx, d'altra banda, es caracteritza per un interès pels fenòmens totalitaris, tal com els tractà Voegelin, Arendt, Schmitt o Aron, i, d'altra banda, per l'examen del discurs de les teories del contracte social, desenvolupades al segles XVII fins al segle XVIII, tal com ho presenta Rawis.

Albet Camus desenvolupa a banda la idea de l'absurd i conceptes de les ciències obliguen els diferents corrents filosòfics a reactualitzar-se. És el cas del materialisme contemporani esdevingut evolucionisme, emergentisme, etc.

Si la recerca filosòfica no es qüestiona durant la introducció de les ciències naturals i humanes, l'ensenyament de la filosofia a l'escola, en canvi, sí. El corrent neoliberalista volgué efectivament desfer-se de les àrees literàries de l'escola per obtenir-ne una mà d'obra menys contestatària. De resultes, l'FMI declara durant la Crisi de les Subprimes que mantenir un grau elevat d'atur entre la població porta a la revolta perquè aquesta té temps per reflexionar, cosa que el sistema neoliberal no vol pas veure perquè enfonsa el seu sistema.

Principals escoles filosòfiques occidentals

Realisme i nominalisme

Guillem d'Occam prengué una postura nominalista que acabaria amb el tomisme, i donaria el cop final a l'hegemonia catòlica de l'edat mitjana.

En l'àmbit filosòfic, el realisme és la doctrina que considera que les entitats abstractes com ara «home» o «taula» tenen una existència real fora de la ment humana. S'oposa al nominalisme, la doctrina que considera que els termes abstractes o universals són tan sols mots, o bé denoten estats mentals com idees, creences o intencions, sense existir més enllà del seu ús. Aquesta última postura, desenvolupada per Pere Abelard, és coneguda com a conceptualisme.

El problema sobre l'existència dels universals és un dels problemes fonamentals de la història de la filosofia: ja a l'edat antiga, es pot observar aquest problema en les diferents teories de Plató -que defensa l'existència d'un món immanent d'idees- i Aristòtil, que creu en una realitat hilemòrfica, és a dir, constituïda per forma (l'immaterial, que la fa ser el que és), més matèria (el tangible, material). A partir dels comentaris de Porfiri i Boeci, el debat arriba a l'edat mitjana, i passa a ser un dels problemes fonamentals de la filosofia. El segle XI-XII entren en debat Roscelin de Compiègne, nominalista, i Anselm de Canterbury, realista. Durant el segle XIII, Siger de Brabant i Tomàs d'Aquino adoptaran una postura intermèdia, propera al realisme. Finalment, el segle XIV, Guillem d'Occam prendria una postura nominalista -la cèlebre navalla d'Occam- que triomfaria, i que seria la clau de la derrota filosòfica del tomisme.

No obstant això, el debat no quedaria definitivament superat. A la Il·lustració, la filosofia que proposa Kant recull diversos elements religiosos protestants que influirien notablement en l'ètica i en l'idealisme. És a partir de la defensa d'entitats abstractes immaterials, entre altres motius, que la filosofia quedaria definitivament desvinculada de la ciència durant el segle XVIII. El debat s'heretaria per via de l'idealisme hegelià, i arriba fins als nostres dies, en què recobra nou interès tant per la filosofia analítica -els termes lingüístics tenen una existència per si mateixos?- com per la filosofia continental -en l'estudi de la ment i les ciències cognitives en general-.

Racionalisme i empirisme

En un sentit general, el racionalisme és qualsevol postura que emfatitzi el paper o la importància de la raó humana. Portant-ho a l'extrem, el racionalisme radical intenta basar tot el coneixement únicament en la raó. Típicament, el racionalisme parteix de premisses que no poden ser negades de forma coherent, i després intenta deduir-ne d'aquestes tot possible objecte de coneixement.

Es considera el primer racionalista, en aquest sentit més general, a Parmènides (segle VI-V aC), que va argumentar que és impossible dubtar que el pensament de fet existeix. Però el pensament requereix un objecte de pensament, quelcom més enllà del mateix pensament. Parmènides va deduir que el que realment existeix ha de tenir certes propietats -per exemple, que no pot començar a existir o deixar d'existir, que és una unitat coherent, i que roman igual eternament-. Zenó d'Elea, deixeble de Parmènides, va argumentar que el moviment és impossible racionalment, atès que això suposa una contradicció lògica (vegeu les Paradoxes de Zenó).

René Descartes fou el més destacat filòsof mecanicista.

Plató (427–347 aC) també va ser influït per Parmènides, però va combinar el racionalisme amb un tipus de realisme. La feina del filòsof és considerar l'ésser i l'essència (ousia) de les coses. Però la característica de les essències és que són universals. La naturalesa d'un home, un triangle, un arbre, s'aplica a tots els homes, tots els triangles, tots els arbres. Plató va argumentar que aquestes essències són independents de la ment (la seva teoria de les idees), però que els éssers humans, i en particular els filòsofs, poden arribar a conèixer per la raó, ignorant les distraccions a què indueixen els sentits.

El racionalisme modern comença amb Descartes. La reflexió sobre la natura i l'experiència de la percepció, així com els descobriments científics en òptica i fisiologia, van portar Descartes, i també a John Locke, a creure que som conscients directament d'idees, més que d'objectes. Aquesta postura va portar a tres qüestions:

1. És una idea una còpia real d'allò que representa? La sensació no és una interacció directa entre els objectes i els nostres sentits, sinó un procés fisiològic que involucra la representació (per exemple, una imatge a la retina). Locke va pensar que una *qualitat secundària* com ara una sensació de verd no es podia assemblar de cap manera a la disposició de partícules que produeixi aquesta sensació, tot i que pensava que les *qualitats primàries* com ara la forma, mida o nombres, sí que eren pròpiament objectes.
2. Com pot ser que objectes físics, com ara cadires i taules, o fins i tot processos fisiològics en el cervell, permetin crear objectes mentals com les idees? Això és part del que seria conegut com a problema ment-cos.
3. Si tots els continguts de la consciència són idees, com podem saber que existeix alguna cosa més que aquestes idees?

Descartes va intentar resoldre l'últim problema per la raó. Va començar, com Parmènides, amb un principi que creia que no es podia negar de forma coherent: *Penso, per tant, existeixo* (normalment conegut per l'original en llatí: *Cogito, ergo sum*). Des d'aquest principi, Descartes va intentar bastir un sistema complet de coneixement -que incloïa una demostració de l'existència de Déu usant una versió de l'argument ontològic-. La seva defensa de què la raó per si mateixa podia proporcionar veritats substancials sobre la realitat, va influir fortament els filòsofs racionalistes moderns, com Baruch Spinoza, Gottfried Leibniz, i Christian Wolff), al mateix temps que va suscitar les crítiques d'altres filòsofs que més tard serien agrupats com a empiristes.

L'empirisme, en contrast amb el racionalisme, no posa tanta confiança en l'habilitat de la raó per si sola per proporcionar-nos coneixement del món, i prefereix basar el coneixement en els nostres sentits. Això es remunta al concepte de la *tabula rasa* implícit al *De anima* d'Aristòtil, descrit de forma més explícita en el *Llibre de la guarició* d'Avicenna,[20] i provat en *El filòsof autodidacte* de Ibn Tufail com a experiment

mental.[21] John Locke va proposar la postura empirista clàssica al seu *Assaig sobre l'enteniment humà* de 1689, desenvolupant així una forma de naturalisme i empirisme aproximadament basat en principis científics.

Durant aquesta era, les idees religioses han jugat un paper intermedi en les discussions que han ocupat la filosofia secular. Isaac Newton és un exemple clar d'un filòsof il·lustrat que pren idees religioses i les adapta a un context científic. Altres pensadors religiosos influents d'aquesta època són Blaise Pascal, Joseph Butler, Thomas Reid i Jonathan Edwards. Altres escriptors, com Jean-Jacques Rousseau i Edmund Burke, van prendre un camí diferent. Els interessos restringits de molts dels filòsofs de l'època anticipaven la separació i l'especialització de la filosofia en diferents àrees que es donaria durant el segle XX.

Escepticisme

L'escepticisme és l'actitud filosòfica que qüestiona la possibilitat d'adquirir qualsevol tipus de coneixement. Va ser formulat per primera vegada per Pirró d'Elis, que creia que es podia dubtar de tot excepte de les *aparences*. Sext Empíric (segle II aC), un dels més prominents advocats de l'escepticisme, el va descriure com a "habilitat de crear una antítesi, de qualsevol manera, amb aparences i judicis, i així doncs … arribar a la suspensió de judici i després a la tranquil·litat mental"."[22]L'escepticisme concebut d'aquesta manera no es redueix a l'ús del dubte, sinó que consisteix en l'ús del dubte per aconseguir un fi particular: una tranquil·litat d'esperit (ataràxia). L'escepticisme és un repte per al dogmatisme, ja que els dogmàtics consideren que han trobat la veritat."[23]

Sext Empíric va fer observar que la confiança en la percepció sempre podia ser qüestionada, ja que és idiosincràtica de qui percep. L'aparença de les coses individuals canvia segons les circumstàncies en què s'observa: un llapis, vist de perfil, sembla un pal, però examinat des d'un extrem podria semblar tan sols un cercle.

L'escepticisme va revifar a principis de l'edat moderna amb Michel de Montaigne i Blaise Pascal. Tanmateix, el seu exponent més extrem va ser David Hume. Hume va argumentar que només hi havia dos tipus de raonament: el que va anomenar *probable* i *demostratiu* (vegeu la Forquilla de Hume). Cap d'aquestes dues formes de raonament ens pot portar a una creença raonable en l'existència continuada del món extern. El raonament demostratiu no ho pot fer, perquè la demostració (és a dir, el raonament deductiu a partir de premisses ben fundades) per si sol no pot establir la uniformitat de la naturalesa (de la manera que les lleis científiques i els principis la descriuen). Aquest raonament per si sol no pot establir que el futur s'assemblarà al passat. Tenim certes creences sobre el món (que el Sol tornarà a sortir demà, per exemple), però aquestes creences són el producte de l'hàbit i el costum, i no s'obtenen a partir de cap inferència lògica del que ja és conegut com a *cert*. Però el raonament *probable* (raonament inductiu), que pretén portar-nos de l'observat al no observat, tampoc no ho pot fer: també depèn de la uniformitat de la natura, i aquesta suposada uniformitat no pot ser provada sense caure en la circularitat.[24][25] El millor que es pot aconseguir amb aquests raonaments és complir la veritat condicional: si certes assumpcions són certes, aleshores en podem deduir certes conclusions. Per tant, res sobre el món pot ser establert amb certesa. Hume conclou que no hi ha solució a l'argument escèptic, tan sols la possibilitat d'ignorar el problema.[26]

Molts filòsofs han qüestionat el valor d'aquests arguments escèptics. La qüestió de si podem aconseguir algun tipus de coneixement del món extern està basat en com posem el nivell a la justificació d'aquest coneixement. Si volem un coneixement d'absoluta certesa, aleshores no podem progressar més enllà de l'existència de les nostres sensacions mentals. Ni tan sols podem deduir l'existència d'un jo coherent o continu que experimenti aquestes sensacions, i molt menys encara l'existència d'un món extern. D'altra banda, si el nivell de certesa que demanem és massa baix, aleshores hem d'admetre la bogeria i les il·lusions com a forma de coneixement. Aquest argument contra l'escepticisme absolut afirma que el filòsof pràctic s'ha de moure més enllà del solipsisme, i acceptar un nivell de justificació alt però no absolut.

Filosofies no occidentals

La filosofia oriental o asiàtica inclou les vàries filosofies de l'Àsia del Sud i d'Àsia Oriental, inclosa-hi la filosofia xinesa, índia, budista, coreana i japonesa.[27][28]

Tales, possiblement el primer que es pot considerar filòsof a Occident, fou educat per sacerdots egipcis. El mite d'Èdip i l'Esfinx podria representar la transmissió del saber filosòfic egipci, representat per l'Esfinx, a la filosofia grega: Èdip mostra el nou camí de la raó, l'home, davant del qual l'Esfinx alça el vol derrotada, perquè no té respostes.

La categoria "filosofia oriental" o "filosofia asiàtica" és un producte de l'acadèmia occidental del segle XIX i no existia a l'Àsia Oriental ni a l'Índia. Això es deu al fet que a l'Àsia no existix cap mena de tradició filosòfica unificada amb una única arrel,[29] sinó vàries tradicions autòctones que de vegades han estat lligades. Arthur Schopenhauer fou l'un dels primers pensadors de la filosofia occidental a compartir i afirmar principis importants de la filosofia oriental, com ara l'asceptisme i l'aparença del món.[30]

La filosofia pròpiament dita se sol associar a la filosofia occidental, que empra un mètode racional i neix a Grècia. El terme, però, és controvertit perquè no és clar com denominar el pensament no occidental. Alguns teòrics proposen usar també la paraula filosofia, ja que aquestes maneres de concebre el món tenen els mateixos objectius: entendre l'entorn, el paper de l'ésser humà i servir de guia vital. D'altres, tanmateix, creuen que el concepte de filosofia és etnocèntric i que no pot aplicar-se a altres regions culturals, per la no-separació que es dona entre la reflexió i el mite, per exemple, o per l'alt contingut simbòlic dels seus textos.

S'ha tendit a agrupar el pensament per regions geogràfiques, i així es parla de filosofia occidental, de filosofia oriental (que englobaria el pensament asiàtic, especialment l'indi, el japonès, el xinès i la seua àrea d'influència), filosofia africana i americana. Aquests dos darrers casos són encara més controvertits, en general es tendix a agrupar per qüestions físiques sense atendre a la diversitat de corrents que hi ha dintre d'aquestes dites filosofies, que fa que no es puguen considerar un tot, a diferència de la filosofia occidental, que sí que té un corpus de problemes i pensadors emblemàtics que formen un conjunt cohesionat.

La filosofia xinesa

La filosofia xinesa és la suma de les escoles filosòfiques creades a la Xina. Té una història de milers d'anys i el seu punt d'inici s'establix per hàbit al segle XII ane amb l'escriptura del I Ching (El llibre dels canvis), un compendi antic sobre endevinacions que introduí alguns dels termes fonamentals de la filosofia xinesa. Això no obstant, la tradició oral fa remuntar la filosofia xinesa al neolític.

La història de la filosofia xinesa pot dividir-se en quatre períodes:

- al primer hi veiem l'aparició de les primeres doctrines de la dinastia Shang sobre el cicle, així com el I Ching
- al segon hi tenim l'anomenada filosofia xinesa clàssica, coneguda per la seua varietat i quantitat d'escoles on s'hi destaquen el confucianisme, el taoisme, el moisme, el legalisme, l'Escola dels Nombres
- el tercer període comença amb la dinastia Qin que adoptà el legisme com a filosofia oficial, fet que implicà la persecussió de confucians i moistes, fins que la dinastia Han torna a imposar el confucianisme i el taoisme com a dictrines oficlas, cosa que en prolongà la influència fins al segle XX

- el quart període és el de la modernitat i es caracteritza per la importació i incorporació de la filosofia occidental en territori xinès

Durant la dinastia Zhou occidental i els períodes posteriors a la seua caiguda, hi florixen les anomenades cent escoles del pensament (s. Vi fins al -221). Aquest període es caracteritza per importants desenvolupaments de tipus intel·lectual i cultural, tot veient el sorgiment de les principals escoles filosòfiques de la Xina: el confucianisme, el legalisme i el taoisme, així com nombroses altres escoles de menys influència. Aquestes tradicions filosòfiques desenvoluparen teories metafísiques, polítiques i ètiques com ara el Tao, el Ying i el Yang, el Ren i el Li que, juntament amb el budisme xinès, tingueren una influència directa a la filosofia coreana, vietnamita i fins i tot japonesa (influïx igualment la tradició nadiua xintoista).

El budisme, per la seua banda, començà a arribar a la Xina durant la dinastia Han mitjançant una transmissió gradual per mitjà de la Ruta de la Seda. Això permeté desenvolupar-hi formes xineses com ara el Zen que s'expandixen per tota l'esfera cultural de l'Àsia Oriental. Tot al llarg de les dinasties xineses posteriors, com la Ming, així com a les dinasties coreana de Joseon, hi hagué un renaixement neoconfucianista dirigit per pensadors com ara Wang Yangming, convertint-se en l'escola de pensament dominant, promoguda endemés per l'estal imperial.

A l'era contemporània els pensadors xineses incorporen idees de la filosofia occidental. Així, la filosofia marxista xinesa o maoisme es desenvolupà sota la influència de Mao Zedong mentre el pragmatisme xinès es desenvolupà amb l'ascens d'en Hu Shih i el nou confucianisme, influenciat per Xiong Shili.

El confucianisme

El confucianisme és la vida principal de la filosofia xinesa i ha conegut episodis temporaris d'exclusió. Tota educació a l'Estat xinès, des d'un bon començament imperialista, es fonamental en els llibres canònics del confucianisme: el S'hi Hing o el Llibre dels Poemes, el Yi Jing o Llibre de les mutacions, els Anals de Lu, les Entrevistes de Confuci i el Llibre Mencius. Gairebé tota la producció en coneixement a la Xina pot interpretar-se com un seguit de comentaris de les obres del confucianisme. Són percebudes i tot com l'essència de l'esperit xinès. Quasi tots els moviments de pensament confucià es presenten com a havent-se renovat del vertader pensament arrel del metre Confuci. Entre els "realistes" com ara en Xun Zi i els partidaris de l'"idealisme" Mnecius, més endavant Wang Yangming i Zhu Zi, emegixen tendència diferents i debatudes sobre el pensament del mestre, fet que ha enriquit la filosofia de nous conceptes i interprtacions. És justament la línia que presenta Zhu Zi i que s'acaben considerat comentaris ortodoxos, és a dir, referència per a examinadors imperials de les dinasties Ming i Qing.

El neoconfucianisme

El neoconfucianisme designa un desenvolupament tardà i allunyat del confucianisme, però posseïx altres arrels que del confucianisme. Comença el seu desenvolupament sota la dinastia dels Song i arriba a la seua màxima expansió amb els Ming. En trobem traces a la dinastia dels Tang.

Aquest corrent de pensament tingué una gran influència a l'Orient, particularment a la Xina, al Japó i a Corea. Zhu Xi és considerat el més gran mestre del confucianisme dels Song, mentre que en wang Wangming és el més famós dels mestres que professava sota els Ming. Existix conflictes entre les escoles d'aquests dos pensadors.

El taoisme

El taoisme: religió o filosofia?

El terme taoisme cobrix texts, autors, creences i pràctiques, i fins i tot fenòmens històrics que s'han pogut reclamar els uns dels altres, sobre un període de 2500 anys d'història.

La categoria "taoisme" neix sota la dinastia Han, arrel de la redacció dels primers texts, de la necessitat de classificar-ne els fonts bibliotecaris imperials i principescs. El Dao jia o dao jiao, escola taoista, es distingix aleshores com una de les escoles filosòfiques dels Regnes Combatents. Escola que cal comprendre ací en un sentit grec, pitagòric, de comunitat de pensament que fa de la filosofia un *modus viviendi*. Fou, això i tot, una escola virtual perquè els seus autors no coneixien obligatòriament alguns texts atribuïts al taoisme.

Durant els Tres Regnes, els termes dao jia i dao jia divegixen, el primer passa a designa la filosofia i el sgon la religió. Així, tot reprenent la pregunta inicial, podríem dir que el taoisme és religió i filosofia alhora.

El neotaoisme

Xuanxue, Husan Huse o neotaoisme designa un corrent de pensament filosòfic i cultural xinès. Fou creat durant el desmantellament de l'imperi Han, al segle III de la nostra era. Els filòsofs d'aquest corrent desenvolupen una interpretació metafísica coherent del Dao De Jing, del Zhuangzi i del Yi Jing, on el dao, identificat al wu, és l'origen ontològic de totes les coses. Els seus comentaris i publicacions foren ràpidament apujades a grau d'autoritat i exerciren una influència determinant sobre la manera en com s'interpretaran les seues obres per generacions posteriors.

El seu component cultural essencial és el qinatan, una espècie de joc oratori codificat els temes del qual són sovint les filosofies, tot evitant problemàtiques controvertides de la política contemporània. A aquesta pràctica s'hi associava un estil de vida individualista, hedonista i anticonformista.

Les Cent Escoles

Sota aquesta designació, hi tenim una quantitat de gran alçada de doctrines, entre altres:

- el legisme de Shang Yang o Han Fei Zi, que és una doctrina purament política, autoritària, diríem i tot que totalitarista
- el moïsme, fundat per Mo Zi, nascuda en reacció al confucianisme
- l'Escola dels Noms o Lògics, s'interessa pel llenguatge i les relacions lògiques que descriu, amb l'objectiu de persuadir

La influència xinesa a l'Àsia del nord

El sincretisme japonès

La filosofia japonesa s'origina a partir del desenvolupament cultural del Japó, a través del procés religiós i històric que sorgí del pensament xinès, mantenint-se fins al període Heian, del qual partix el pensament japonès i que com el primer, s'orienta cap als assumptes de saviesa pràctica. Així doncs la filosofia japonesa s'inserix en el prolongament de la xinesa, mercès a la importació vinguda de Corea.

El Japó s'apropà durant l'Edat Mitjana al budisme i al confucianisme. La religió tradicional nipona, el xintoisme, és d'arribada un diàleg amb aquestes diferents tradicions de pensament importades. Per aquesta religió existixen divinitats o esperits, anomenats kami, que s'ajunten en un objecte natural (pluja d'aigua, arbre, etc), fenòmens naturals (arc de Sant Martí, tifons, etc) en objectes sagrats, etc.

A l'era contemporània, el Japó patix d'una forta influència occidental, de manera que incorpora l'anomena estudi de les ciències occidentals (rangaku) i la societat intel·lctual moderna (meirokusha), que s'inspira del pensament europeu. El segle xx viu doncs el sorgiment d'un xintoisme estatal com a reacció a aquest domini occidental. L'escola de Kioto, una influent escola japonesa sorgida de la influència de la fenomenologia occidental, són un exemple de com Occident arriba a influenciar-ne el pensament.

El sincretisme coreà

Vegeu també: Filosofia coreana

La filosofia coreana es focalitzà del tot en la cosmovisió. És un tipus de pensament sincrètic que incorpora el contingut emocional del xamanisme, allò impredictible i alguns aspectes del neoconfucianisme. El pensament tradicional coreà ha patit la influència d'un gran nombre de corrents de pensament filosòfiques i religioses a llarga carrera. En ésser molt presents al tarannà coreà, ben sovint són moviments que han modelat l'estil de vida i de pensament coreà. És el cas del xamanisme coreà, del taoisme, del budisme o del confucianisme.

La filosofia índia

Tradicionalment es definixen dos tipus de filosofies índies:

- les filosofies āstika, que seguixen els Veda (hinduisme, etc)
- les filosofies nāstika, que són el jainisme, budisme i el xarkava, que els rebtgen

Les diferents escoles āstika

Tradicionalment s'ha diferenciat sis escoles ortodoxes dins l'āstika:

- Mīmāṃsā,
- Nyāya,
- Sāṃkhya,
- Vaiśeṣika,
- Vedānta,
- Ioga de Patañjali

Aquestes escoles es conixen igualment sota el terme de sànskrit darsà, que vol significar "punt de vista doctrinal".

Nyāya

L'escola nyāya d'especulació filosòfica es basa en un text anomenat Nyāya Sutra. Fou escrita per Gautama Aksapada, fundador del budisme, vers el segle IV o V abans de la nostra era. La contribucií important que fe fou el del mètode. Es basa en un sistema de lògica que més avant acaben adoptant la major part de les escoles índies, ortodoxes o no, així com es podria dir que la ciència, la religió i la filosofia occidentals adoptaren la lògica aristotèlica.

Vaiçexika

El sistema vaiçexika, fundat per Kanada, postula un pluralisme atòmic. Segons els preceptes d'aquesta escola de pensament, tots els objectes de l'univers físic, les substàncies materials, són reduïbles a un cert nombre d'àtoms, llevat de les cinc substàncies immaterials: el temps, l'eter, l'esperit i l'ànima. Els àtoms constitucius de les substàncies materials són els àtoms del foc, la terra, l'aire i l'aigua.

Sāṃkhya

El Sāṃkhya es considera normalment com l'un dels més vells sistemes filosòfics de l'Índia. Hauria estat fundat cap al segle VIIè ane per Kapila o tres segles més aviat, segons A. Daniélou. Es tracta, històricament, de la primera descripció coneguda del model complet de l'univers i de les constituents de l'home en forma de principis, a la vegada científics com metafísics. Aquest corrent considera l'univers com un component de tres realitats eternes que són el principi d'espai, d'intel·ligència, de natura i així com de vint-i-dos principis més.

Vedānta

L'escola uttara mimamsa, coneguda normalment com a Vedānta, es focalitza en els ensenyaments filosòfics dels Upanisad, en lloc dels rituals brahamans. Ara bé, hi ha prop més de cent Upanishads que no formen part d'aquest sistema unificat. La seua sistematització ha estat represa per Badarayana, al seu treball Vedānta Sūtra.

La forma obscura en com s'escrigueren els Vedānta dona peu a una llarga interpretació multidireccional, fet que ha contribuït a una gran multiplicació de les escoles Vedānta.

Les diferents escoles nastika

Tradicionalment es distingixen tres escoles no ortodoxes:

- el jainisme
- el budisme
- el xarvaka

Jainisme

El jainisme és una filosofia índia basada en la no violència o respecte de tota vida humana, animal com vegetal i en la tolerància o el reconeixement de la multiplicitat dels punts de vista.

Implica tres grans principis:

- la visió justa de les realitats
- la conducta justa
- el coneixement just

El seu principal gran mestre filosòfic i espiritual és Vardhamana dit Mahavira o gran heroi, s. VI i V ane.

Budisme

El budisme és l'un dels grans sistemes de pensament i d'acció orientals, nascut a l'Índia del segle VIè abans de la nostra era. Es funda sobre les Tres Joies: els budistes declaren refugiar el Buda, el fundador del buda, la doctrina de Buda i el Sangha.

Originàriament, el budisme no és realment una filosofia o una religió, però més aviat una "lliçó o alliçonament de les coses", expressió amb què es parla de la realitat, la seua re i la seua exposició. A més, quan es parla de dharmes se sol referir a diverses lleis naturals.

Les quatre nobles veritats són:

- la veritat sobre el patiment i la insatisfacció inherents
- la veritat sobre l'origen del patiment engendrat pel desig i aferrament
- la veritat sobre la possibilitat de cessió del patiment
- la veritat del camí que porta al final del patiment, per via del sender octuple

Aquestes ensenyaments clàssics són lluny de ser la varietat rica i plural que presenta actualment la tradició filosòfica i religiosa budista. Quelcom que s'aprecia igualment dins l'hinduisme.

Xarvaka

Xarvaka és el nom d'un pensador indi del segle VII o VI ane, però també, és el nom del sistema de pensament conegut igualment com a Loka o Món. Es tracta d'una filosofia materialista, escèptica, atea i hedonista que rebutja les doctrines tradicionals i no admet la percepció com a mitjà de coneixement.

La filosifa persa

Vegeu també: Zoroastrisme, Maniqueisme, i Mazdakisme

Existixen relacions antigues entre els Veda indis i els Avesta medes. Les dues principals famílies filosòfiques tradicionals indoiranianes es construïren de dues menes fonamentals: sobre la implicació de la posició de l'ésser humà a la societat i la seua visió del paper de les dones i dels homes dins l'hunivers.

> **Nota:** la primera Carta de Drets Humans redactada per Cyrius II, és vista com un reflex de les qüestions i dels pensaments expressats per Zarathoustra, desenvolupats per escoles de pensament zoroastres.

La filosofia persa o irianiana influencià la tradició occidental a través del judaisme. Un ampli espectre d'escoles de pensament han mostrat a la filosofia persa una verietat de punts de vista sobre qüestions filosòfiques degut als canvis i alteracions polítiques i socials esdevingudes en territori persa històric com ara la conquesta musulmana de la Pèrsia històrica o les invasions mongoles de Pèrsia.

Llistem-ne algunes:

- el zoroastrisme
- el maniqueisme
- el mazdakisme

La filosofia africana

L'expressió filosofia africana ha plantejat problemes similars als de filosofia xinesa. Tanmateix, hui dia es mira de designar sota aquesta apel·lació el pensament que es desenvolupa al continent africà d'ençà l'Antiguitat, fins i tot d'ençà la protohistòrica.

Així, per exemple, s'inclou el període faraònic, estudiat i sistematitzat pel filòsof congolès Mubabinge Bilolo. Bilolo que és egiptòleg, politòleg i historiador de la filosofia africana pretemplesina, no es limita a la problemàtica de l'existència de la filosofia africana antiga, sinó que en presenta diverses escoles i diversos temes, com ara la creació-esdevenir, el pensament de l'U, el passatge de l'u als múltiples, la teoria negativa, l'ètica ecològica, l'epistemologia, etc. En efecte, la filosofia egípcia de l'Edat dels Metalls fou de gran importància per al desenvolupament del pensament europeu, sobretot pel que fa les matemàtiques. Així, per exemple, es podria dir que el filòsof egipci Plotí fou fundador d'una de les escoles més importants del pensament europeu com és el neoplatonisme.

Alhora el terme de filosofia africana pot incloure tot el llegat deixat per la cultura islàmica, on hi destaca Ibn Bajjah, Inb Rush, entre altres.

Amb les colonitzacions europees de l'Àfrica, el continent patix un daltabaix intel·lectual i cultural, de forma que progressivament el coló acaba important-hi el seu pensament i, de resultes, tenim corrents filosòfics de tipus anglosaxó o francòfon a l'Àfrica contemporània. Els antics Estats colonials europeus, com és el cas de França o del Regne Unit, hi seguixen promovent les llengües colonials, és a dir, el francès o l'anglès en detriment de les pròpies cultures i llengües associades.

Per tant, per al món anglosaxó africà hi destacaríem a Anton Wilhelm Amo, Kwasi Wiredu, Kwame Gyekye, Laurent Prat o Roomero Engouke Raccat. A l'àmbit francòfon africà hi tindríem el Paulin J. Hountongji.

Notes i referències

1. Cejudo Córdoba, 1998, p. 5, 11.
2. Cejudo Córdoba, 1998, p. 5.
3. « La philo-bonheur relève d'un totalitarisme soft et radieux », *Le Matin dimanche*, 15 de febrer del 2015. Plantilla:Lire en ligne
4. R. Bödéus, "philosophía", in (dir.) Jacob, André, *Encyclopédie philosophique universelle*, vol. 2 : *Les notions philosophiques*, tome 2, Paris, PUF.
5. Carlos Sousa, Manuel Amoedo. *Filosofia - 10 o ano - Introdução*. Texto Editores, 2007.
6. *vid*. Manuel Costa Fernández. *Filosofar: una actitud*. Sabadell : 1998. Quadern de les idees, les arts i les lletres, número 114, pàgina 5.
7. Immanuel Kant, *Crítica de la Razón Pura*, Ed. Algaguara, pp. 650-651.
8. Karl R. Popper, Búsqueda sin término, Ed. Tecnos, p. 116
9. F. Savater "La filosofía no nos saca de dudas, nos mete en ellas." (http://www.elpais.com/articulo/cultura/SAVATER/_FERNANDO/Savater/critica/consumismo/busca/respuestas/filosofia/elpepicul/19990526elpepicul_3/Tes)
10. ALQUIÉ, F., *Signification de la philosophie*, Paris, 1971.
11. Héraclide du Pont, fragment 88.
12. Respectivement a la *Metodologia* de la *Crítica de la raó pura* i a *Tractatus logico-philosophicus*
13. Per la lògica de Leibniz vegeu l'obra clàssica de Louis Couturat, *La logique de Leibniz*, reed. Olms, 1969
14. Hernandez Velasco, Irene «Por qué los niños deben aprender Filosofía (http://www.elmundo.es/papel/historias/2018/04/03/5ac23f5ce2704e336d8b4585.html)». *El Mundo*, 03-04-2018 [Consulta: 3 abril 2018].

15. *Histoire de la philosophie* d'Émile Bréhier, *Qu'est-ce que la philosophie antique* de Pierre Hadot
16. *Oxford Companion to Philosophy*.
17. Pico Della Mirandola, Conclusiones philosophicae, cabalisticae et theologicae; Giordano Bruno, De Magia.
18. D. Rutherford (ed.), *The Cambridge Companion to Early Modern Philosophy* (Cambridge UP, 2006).
19. Shand, John (ed.) *Central Works of Philosophy, Vol.3 The Nineteenth Century* (McGill-Queens, 2005).
20. Sajjad H. Rizvi (2006), Avicenna/Ibn Sina (CA. 980-1037) (http://www.iep.utm.edu/a/avicenna.htm) (en anglès), *Internet Encyclopedia of Philosophy*.
21. G. A. Russell (1994), *The 'Arabick' Interest of the Natural Philosophers in Seventeenth-Century England*, p. 224-62, Brill Publishers, ISBN 90-04-09459-8
22. Original en anglès: "ability to place in antithesis, in any manner whatever, appearances and judgments, and thus … to come first of all to a suspension of judgment and then to mental tranquility." Sextus Empiricus, *PH* (= *Outlines of Pyrrhonism*) I.8.
23. Original en anglès: "Skepticism poses itself as a challenge to dogmatism, whose adherents think they have found the truth". Sextus Empiricus, *PH* (= *Outlines of Pyrrhonism*) I.19–20.
24. Fins i tot si poguéssim provar aquests problemes cas a cas, també hauríem de justificar la nostra manera de justificar les coses, portant-nos aleshores de fer a un regrés infinit. Lewis Carroll. *What the Tortoise Said to Achilles*, 1895.
25. Stephen Cade Hetherington. *Knowledge Puzzles*, 1996.
26. "I tot i que un pirrònic [és a dir, un escèptic] podria caure ell mateix, o portar-hi altres, a un astorament momentani i confusió pels seus profunds raonaments; el primer i més evident esdeveniment a la vida posaria de nou en vol tots els seus dubtes i escrúpols, i el deixaria igual, en tot punt d'acció i especulació, amb els filòsofs de qualsevol altre secta, o amb aquells que mai es van preocupar per la recerca filosòfica. Quan s'aixeca del seu somni, serà el primer en posar-se ell mateix a riure, i a confessar que les seves objeccions eren un pur divertiment". Original en anglès: "And though a Pyrrhonian [i.e. a skeptic] may throw himself or others into a momentary amazement and confusion by his profound reasonings; the first and most trivial event in life will put to flight all his doubts and scruples, and leave him the same, in every point of action and speculation, with the philosophers of every other sect, or with those who never concerned themselves in any philosophical researches. When he awakes from his dream, he will be the first to join in the laugh against himself, and to confess, that all his objections are mere amusement." (*An Enquiry Concerning Human Understanding*, 1777, XII, Part 2, p. 128)
27. Ram-Prasad, Chakravarthi. *Eastern philosophy* (2005)
28. Fischer-Schreiber, Ehrhard, Friedrichs. *Encyclopedia of Eastern Philosophy and Religion* (1994)
29. Harrison, Victoria S. *Eastern Philosophy: The Basics*, Introduction
30. Schopenhauer, Arthur. *Essays and aphorisms* (http://archive.org/details/essaysaphorisms00scho). [Harmondsworth, Eng.] Penguin Books, 1970, p. 22 [Consulta: 4 febrer 2020].

Annexos

Bibliografia

- Cejudo Córdoba, R.; Díaz Goy, J. i Román Alcalá, R.. *Filosofía : Bachillerato*. Barcelona: Edebé, 1998. ISBN 84-236-4513-4.

Vegeu també

- Llista cronològica de filòsofs occidentals
- InteLex Past Masters Online

Portal de la Filosofia

Enllaços externs

- Filosofia i pensament (http://www.alcoberro.info/)
- Pensament.cat (FiloXarxa) (http://www.pensament.cat/)
- Pàgina sobre filosofia allotjada a (http://webs.racocatala.cat/filosofia/)Racó Català
- Recursos de filosofia a Xtec.cat (http://www.xtec.cat/recursos/filosofia/)
- Filosofia a Internet (http://www.infofilosofia.info/webs/) **(anglès) (castellà) (francès)**
- Enciclopèdia Stanford de Filosofia (http://plato.stanford.edu/) **(anglès)**
- The Internet Encyclopedia of Philosophy (http://www.iep.utm.edu/) **(anglès)**
- Línies temporals en filosofia (http://www.wadsworth.com/philosophy_d/special_features/timeline/timeline.html) **(anglès)**
